DE SARCIENDA ECCLESIAE CONCORDIA, DE'QVE SEDANdis opinionum dissidijs, cum alijs nonnullis lectu dignis.

Libellus hoc feracissimo sectarum sæculo pijs hominibus, & pacis amatoribus utilis, ac salutaris.

PER D. ERAS. ROTER.

Ecclesiast. IIII.

Noli esse sicut leo in domo tua, euertens domesticos tuos, & opprimens subiectos tibi.

Accessit nunc primùm cum interpretatione Græcorum, quæ interseruntur passim, Index eorum quoque, quæ præcipua hîc ab authore tractantur.

Coloniæ Ioan. Gymnicus excudebat, *Anno M. D. XLIII.*

HIERONYMVS.

NON altera Romanæ urbis Ecclesia, altera totius orbis existimanda est. Et Gallia, & Britannia, & Persis, & Oriens, & India, & omnes Barbaræ nationes unum CHRISTVM adorant, unam obseruant ueritatis regulam.

DES. ERASMVS ROTERODAMVS CLARISS. VIro Iulio Pflug. S. D.

QVantopere te pigeat horum semper in peius gliscentium dißidiorũ, quantoq; pectoris ardore suspires pijs omnibus optabilẽ Ecclesiæ concordiã, Iuli uir ornatißime, satis arguunt tot tuæ ad me epistolæ, semper eandẽ occinentes cantilenã, magnaq; instãtia efflagitães, ut huius tẽpestatis me sedatorẽ præbeam: quod quũ tu nihilò uerecundiùs facias, q̃ si iubeas Pygmæum Atlantis uice, sustinere cœlum. tamen à me nullam admittis excusationem. Erras tu quidem, mi Iuli, uehementer ignorantia mei: uerùm hic error quô maior est, hòc magis declarat insignem tuam pietatem erga Dei domum, in qua tu non infimũ tenes locum: tenesq; ob eximias uirtutes tuas meritißimo: quibus hòc decentiùs ornaris, quòd hinc nullum omnino tollis supercilium, sed agnoscis Domini munificentiam. quales uiros si multos haberet Respub. Christiana, aut hi tumultus non extitissent, aut iam pridem essent consopiti. Ipse uerò sic inter sacrum, ut aiunt, et saxum constrictus, ut quod flagitas nec recusare per te liceat, nec ex me præstare ualeam, medium quiddam

repperi, quo te post hac utar aliquantò placatiore. Tractaui psalmum lxxxiij. in quo diuinus ille spiritus mirè nobis commendat Ecclesiæ concordiam. Non parùm iuuat hortator in hoc sanè negociorum genere, in quo bona pars facti est, propensa uoluntas, cui nunquam deesse solet benigni numinis præsidium. Quòd si CHRISTVS & illud largiri dignetur, ut ecclesiasticæ pacis amor, quo tu tam insigniter flagras, omnium animos corripiat, breui futurum est, ut nec tu flagitando, nec ego recusando sumam inanem operã, sed uterq; alteri gratulemur. Verùm à psalmo non te remorabor diutiùs. Friburgi prid. Calend. Aug. Anno M. D. XXXIII.

DES. ERASMI RO TERODAMI DE AMABILI Ecclesiæ concordia liber.

PSalmum octogesimum tertium ob id selegimus enarrandum, quòd in eo spiritus sanctus, multis argumentis magnaq; tum euidentia tū uehementia, nobis speciosam illā ac beatam Ecclesiæ concordiam cōmendat. qui sermo quum omni tempore salutaris est atq; utilis, tum uerò hoc sæculo sectarum feracißimo uidetur ita necessarius, ut nō alio magìs. Quisquis igitur diligit pacem illā, quæ iuxta beatum Paulum exuperat omnē sensum, quæq; sola custodit, & ab omnibus malis tuetur corda & corpora nostra in pacificatore IESV CHRISTO domino nostro, ad hanc auditionem aures animosq; attentos adferat. Titulus nonnihil habet scrupulorū, sed his quanta poterimus breuitate discußis, ad pulcherrimi simul & amœnißimi spectaculi contemplationem alacriores ingrediemur.

Titulus igitur in codicibus nonnihil uariat, siue id accidit scribarum studio, siue sermonis Hebraici ambiguitas hāc nobis peperit uarietatem. Septuaginta sic reddidêre: In finem pro torcularibus filijs Coræ psal-

mus. Hieronymus hoc pacto: Vincenti pro torcularibus filiorum Coræ Psalmus.

Quum audis In finem, intellige psalmum tractare Rom. 10 de CHRISTO, qui finis, hoc est, perfectio lêgis est omni credenti. Nulla est enim uera perfectaq; iusticia, nisi per fiduciam synceram erga illum, qui solus fide purificat corda mortalium. Qūu audis Vincenti, siue Pro uictoria, protinus in mentē tibi ueniat illud Paulinum, Neminem adsequi beatám illam coronam gloriæ nunquam marcescentis, nisi qui legitimè certauerit. Quidam ex Hebræi sermonis peritia submonuit pro Vincenti, potuisse uerti, Effundenti sanguinem, ut nō leuem & incruentam pugnam, sed acre præliū, & ut Græci dicunt ἄσπονδον πόλεμον intelligas. Quum enim qui huic militant mundo toties sua corpora telis hostium obijciant, suamq; uitam ambigui Martis aleæ committant, ut supplicationē, ouationem, aut etiam triumphum adsequantur, eumq; ridiculū uerius ac ludicrum, quàm speciosum, quem nemo uir grauis absque risu uidere posset, cuius uniuersa pompa uno circumagitur die, quid non facient CHRISTI milites, ut æternum illum triumphum adsequantur in cœlis? Quanta nunc est gloria martyrū, qui suum effun Heb. 11. dendo sanguinem, per fidem uicerunt regna, operati sunt iusticiam, & adepti sunt beatas promißiones? Quorum encomia per uniuersum resonant orbem, &

ange

angelis adplaudentibus sempiternum cum duce suo CHRISTO triumphū agunt in cœlesti Hierosolyma? Quanquā & hi, qui Paulo auscultantes amore CHRISTI mortificant membra sua, quæ sunt super terram, libidinem, auaritiam, iracundiam, aliosq́; id genus adfectus, spiritui reluctari solitos, nō incruento bello uincūt satanā. Iam & in ipso psalmo fit mētio tabernaculorum, siue tentoriorum, quod militiæ uerbū est. Porrò, quod in titulo additur, Pro torcularibus, nonnihil torsit Diuum Augustinū, eo quòd in psalmo nulla fiat torcularium mentio. Itaque confugit ad allegoriam. Verùm animaduertere poterat Psalmorū titulos interdum indicare argumentū ex historia, uelut in Psalmum 33. Psalmus Dauid cùm mutauit uultum suum coram Abimelech, & dimisit eum & abijt. Interdum diē festum quo decantari solet, uelut psalmi 91. titulum habet, Psalmus cantici in die Sabbati. 92. Laus cantici Dauid in die ante Sabbatum. 93 Psalmus Dauid quarta Sabbati. Nec oportet historicum sensum reijcere, quô locus fiat allegoriæ, quum ille sit huius basis & fundamentum, qui cognitus facit, ut aptiùs tractetur intelligentia retrusior ac mystica. Itaque titulus propheticus quum addit, Pro torcularibus, indicat mensem septimum, qui apud nos September est. Nam prisci à mense Martio quum sol ingreditur Arietem faciebant anni initium; & ab hoc numerantibus, quo-

niam quintus erat is, qui pòst dictus est Iulius, *Quintilis appellabatur, & huic succedens Augustus, Sextilis, ac cæteri item usque ad* Decembrem, *ex ordine sortiti sunt nomen. Quoniam autem mense Septembri uindemiæ tēpus est, significantius erat, & ad mysterium adcōmodatius, dicere,* PRO TORCVLARIBVS *q̃ mense septimo. Sic* Horatius *initium ueris indicās, nō inamœna figura dixit, Zephyris & hirundine prima. Simul autem indicantur dies festi, quibus hoc canendi certamen inter prophetas celebrabatur.* Hinc *est quòd aliquot psalmorum titulus habet mentionem* Liliorum *siue* Rosarum, *uernum tempus indicans, & eius temporis festa. Nā quum* Iudæis *tria fuerint festa præcipua,* Pascha, *in memoriam prodigiosè transmißi maris, &* Pentecostes, *in memoriam lêgis in monte* Sinai *latæ ac receptæ, &* Tabernaculorum, *de quo mox dicemus: Primum incidebat in ueris initium, Secundum in uer iam adultum, Tertium in autumnum. Nam septimi mensis die* 15. *festum erat Scenopegiorum, à figendis tabernaculis dictum. Septem enim diebus iubebantur commorari in tabernaculis in memoriam ueteris historiæ, quòd ex Aegypto profugi, per uastam & horridam solitudinem peregrinantes annis quadraginta habitarint in tentorijs,* Deo *uiam monstrāte, nocte per columnam igneam, interdiu per columnam nubilam, cuius interim beneficio, nec po-*

tus

tus nec cibus illis defuit, nec uestes aut calciamēta detrita sunt. Quo tēpore & templum ipsum erat tabernaculum, mansitq́; donec Solomon extrueret illud templum Hierosolymis, ipsis etiam ethnicis uenerabile. Huius tam benignæ numinis prouidentiæ ne uel ipsi possent obliuisci, uel ad eorum posteros nō perueniret tanti miraculi notitia, iußi sunt quotannis circa uindemiæ tempus Tabernaculorum festum agere per dies octo, idq́; mense Septimo: qui quodammodo sic in mensibus est, Sabbatum, quemadmodum in diebus dies septimus, in annis septimus annus: qui terris quoque suum dabat ocium, in annorum hebdomadibus, Iubileus septem annorum complectens hebdomadas. Ex his ergò Septimi mensis octo diebus primus erat Sabbatum, utpote tertiæ hebdomadis initium, & item Octauus quartæ hebdomadis initium. Vterque ieiunio & ocio peragebatur. Cæteri, qui inter hos intercedebant, sacrificijs, hymnis, gratiarum actione & gaudijs solennibus trāsigebantur. Octauus tamē dies uelut noui festi principiū erat, uidelicet coetus siue collectæ, quòd tum præter impendia sacrificiorum ac donorum nonnihil à singulis colligeretur, in sumptus tabernaculi. His de rebus tractatur Leuit. 23. & Numerorum 29. Proinde quanquam in titulo non est expressa mentio tabernaculorū, est tamen tacitè cōpræhensa, designato mense, quo Scenopegiorum festum celebrabatur col-

lectis iam omnibus terræ frugibus. Mensis autem ille fermè totus festis & sacrificijs peragebatur, quo simul & Leuitis prouideretur, & populus agnosceret se, quidquid terra produceret, diuinæ munificentiæ acceptum ferre debere: ut nec ad luxum abuterentur, si quando annona prouenisset largior, nec despondèrent animum, si quis annus extitisset sterilior, ab ipsis admoniti tabernaculis, quòd quum per steriles arenas ac sitientes facerent iter, dominus non passus sit illis quidquam deesse, sed manna demiserit è cœlo, aquam effuderit è petra. Nam quî fieri posit, ut qui sic uestit agrestia lilia, qui pabulum suppeditat passerculis, sinat famulos suos egere necessarijs, præsertim quum piorum sobrietas paucissimis sit contenta? Quô turpius est, quòd hodie Christiani quidam, ubi diuina benignitas uberiorem annonam effudit, non ad gratiarum actionem, non ad liberalitatem in sacerdotes & pauperes, sed ad lasciuiam, luxum ac libidinem conuertuntur. Contrà, si paulò malignior fuerit prouentus, obliti superioris abũdantiæ, ac de futura diffidẽtes, intendunt rerum precia, contrahunt manus in egenos, accîdunt quod debetur sacerdotibus, frustrantur creditores. Quantò dignius erat ijs, qui Christi titulo gloriantur, ut quô parcior fuerit anni prouẽtus, hòc effusior esset diuitum in pauperes benignitas? Non enim DEVS in hoc dedit messem uberiorem, ut in tuis horreis frumenta

ta computrescerent, sed ut quod superest, in usus pauperum dispensaretur. Ita fieret, ut superiore fertilitate uideare non indignus, & in sequuturis annis maiorem DOMINI liberalitatẽ promerearis. Porrò festum illud tabernaculorũ, quod olim à Iudæis celebrabatur, τυπικῶς designasse celebritatẽ Ecclesiæ catholicæ non obscurè declarat propheta Zacharias capite 14. Erit ruina, qua percutiet dominus omnes gentes, quæ non adscenderunt ad celebrandã festiuitatem Tabernaculorum. In eodẽ capite fit mentio torcularium, ut huius psalmi argumẽtum ex eo prophetæ loco sumptum uideri poßit. Illud uigilanter adnotatum est ab Hieronymo, tres esse psalmos, quorum titulus meminit torcularium. Octauus, qui inscribitur Dauid. Octogesimus, qui inscribitur Asaph, & hic octogesimus tertius, qui inscribitur filijs Core. Quibus & hoc commune est, quòd omnes meminerunt uictoriæ. Ogdoas autem resurrectionis gloriæ dicata est. Hic est enim dies quem fecit dominus à mortuis resurgens, in quo iubemur lætari & exultare tripudijs spiritualibus. Nam ubi resurrectio, ibi uita est: uita autem est innocentia, quemadmodum peccatum mors. Primus igitur dies plausibilis erat hominis ad imaginem DEI conditi, de quo tractat psalmus octauus, ostendens hominem ita conditum, ut angelis esset proximus. Secundus erat hominis per legem ad innocentiam reuocati,

quod

quod indicat Ogdoas decies multiplicata, decalogum figurans. Hic tertius ostendit hominem per Euangelij gratiam eò perfectionis euectum, ut licèt corpore degeret in terris, per fidem tamen ac spem conuersationem haberet in cœlis. Eoq́; decem Ogdoadibus additur ternio, quòd per Euangelicam lucem mundus uniuersus cognouit dilucidè mysterium sacræ Triadis. Patrē nouerant & Iudæi, sed posteaquam filius adsumpta natura humana in terris uisus est, & cum hominibus uersatus est, moxq́; receptus in cœlum, emisso cœlitus spiritu innouante linguas ac mentes omnium, tum demum dilucidè mundus agnouit, in tribus personis unū DEVM, & in eadem natura diuina tres personas, patrem & filium & spiritum sanctum. Quoniam autem gentes solent uindemias prophanis & impijs ritibus in honorem ridiculi Bacchi celebrare, incompositis ludis, indecoris saltationibus, & obscœnis uerbis lasciuientes, cuius insaniæ dolemus in hodiernum usq; diē nonnulla conspici uestigia: Moses publicam lætitiam ad religiosam gratiarum actionem, petulantes motus ad propheticas saltationes (nam & Dauid in honorem DEI ante arcam saltasse legitur) impios hymnos, & impudicos sermones ad mysticos psalmos conuertit, effecitq́; ut impurus cultus, quem aliæ nationes dæmonibus exhibebant, in ueri DEI cultum uerteretur. Habebant & gentes in his festis sua certamina, in quibus homi

homines parùm sobrij, facie fecibus oblita de plaustris ridicula carmina iaciebant: uictori præmium erat hircus, dignum ut aiunt patella operculū. Hic inter prophetas erat certamen, plenum religionis ac reuerētiæ. Vndè psalmi complures in titulis habent, Pro uictoria. Tale certamen & Apostolorum temporibus erat in cœtibus Christianorum. Vnus loquebatur linguis, plures, prophetæ officio fungebantur. Nec hic ferue bat indecora contentio, sed si cui alteri fuisset reuelatum, prior tacebat. Nec uictus sibi displicebat, sed gra tias agebat spiritui, qui per alium hoc docere uoluit, quod ipsum fugerat. Nec uictor efferebatur animo, sciens totum hoc esse diuini spiritus energiā, qui cuiq; diuidebat sua dona prout uolebat. Tale canendi psaltandiq́; certamen erat inter hos prophetas. Hoc exem plo nos erudimur, ut siue laboramus, & adfligimur aduersis, siue rebus prosperioribus delinimur, omnia in gloriam DEI faciamus. Nunc complures Christiani tantùm in morbis, bellis, alijs'ue periculis DEVM inuocant, & ita distinguunt tempora, ut tristia secent DEO, lætiora tribuant satanæ. In funere charorum uideas aliquā pietatis speciem, in nuptijs, in uictorijs, in conuiuijs nullum Christianæ mentis uestigium. Existimant abundè satisfactum DEO, si per tempus quadragesimæ paulò uiuant seueriùs. sed imminente quadragesima, quàm irreligiosa licentia? rursus exacta ea,

feriјs

ferijs Paschalibus, quanta auiditate reditur ad intermissas uoluptates? Atqui decebat Christiana gaudia non minùs habere religionis, quàm luctum. Quàm diu uersamur in his tabernaculis, sunt uariæ rerum uices. Est tempus nascendi, & est tempus moriendi: tempus nubendi, & tempus abstinendi à nuptijs: tempus gaudendi de natis liberis, & tempus lugendi defunctos liberos. sed Christianis nullum oportet esse tempus uacuum à pietate. Sub festum diem celebretur ieiunium, sed religiosum: festus dies requirit lætitiam, sed spiritualem. Illic nonnihil contristamur, sed secundùm DEVM: hic lætamur, sed coram domino. Quemadmodùm de gaudijs Euangelicis loquens Esaias cap. 9 ait: Lætabuntur coràm te, sicut qui lætantur in messe. Bene lætantur, qui lætantur coram DEO, qui purá conscientia illi pro tristibus pariter ac lætis gratias agunt. At qui læticiæ temporibus, aleæ, temulentiæ, turpiloquijs & scortis indulgent, coram mundo fortasse lætantur, coram DEO insaniunt. Sed his forsitan diutiùs immoramur, quàm sat est, utinam & sine caussa. Absoluamus igitur tituli mysterium. Octauus Psalmus inscribitur Dauid, quæ uox Hebræis sonat manu fortē. Octogesimus Asaph, quæ sonat, congregantem. Hic octogesimus tertius, filijs Core, hoc est Caluariæ. Iuxta sensum retrusiorem, tribus nominibus idem CHRISTVS significatur. Ille condidit hominem rectum: pater

ter enim per filium condidit uniuersa, quæq; in cœlis quæq; in terris. Id nemo potest nisi omnipotens. undè Paulus scribens Hebræis filium appellat uerbum uirtutis paternæ. Idem hominem collapsum, eoq; deiectum ut iam comparandus esset brutis animantibus, & similis factus esset illis, ne dicam deterior, recollegit per legem: & donec ueniret plenitudo temporum uelut cancellis inclusit. Vndè & synagogæ uocabulum, & Psalmus Asaph, increpando prouocat ad lêgis obseruationem. Israël, inquit, si audieris me, non erit in te DEVS recens. Denique congregatoris personam ipse dominus profitetur in Euangelio: Hierusalem Hierusalem, quæ occîdis prophetas, & lapidas eos, qui missi sunt ad te, quoties uolui congregare te, sicut gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? Tandem ubi uenit plenitudo temporis, idem factus filius Core, in monte Caluariæ sublatus in crucem, uniuersum orbem ad se congregauit, & in eodem resurgens deuicto satana triumphauit. Hîc fortasse scrupulus aliquis tanget animum lectoris, quomodo CHRISTVS filius DEI, dicatur filius Coræ. qui quum esset ex Leuitis præcipuus, ambijt summum sacerdotium, & adiunctis sibi Dathan & Abiron, totam ferè multitudinem concitauit aduersùs Mosen & Aaron, sicut refertur Numer. 16. Cui quotquot pertinaciter adhæserunt, partim uiui à terra dehiscente absorpti

sunt

sunt, partim igni cœlitus emisso, absumpti. Sed nihil absurdi habet allegoria. CHRISTVS iuxta carnẽ è gente Iudaica duxit originẽ, pertinaciter rebelli aduersùs DEVM, de qua quæritur per Esaiam prophetam: Extendi manus meas tota die ad populum nõ credentem & contradicentem mihi. Rursum in Psalmis: Quadraginta annis proximus fui generationi huic, & semper dixi: Hi errant corde. Quã pertinacem rebellionem exprobrat illis & Stephanus in Actis Apostolorum: Vos semper spiritui sancto resistitis. Cõplures autem Psalmi in titulis habẽt filios Core: nec ullius tamen nomen exprimitur, quasi satis esset ad illorum laudem, dici filios Core: quum iuxta communem hominum sensum ignominia uideatur, scelerati patris & horrendo exemplo dãnati cognomine designari. Quis enim sustineat appellari filius aut nepos Iudæ proditoris? Et tamen scriptura laudis gratia notat posteros Core, progenitoris nomine, cuius impietas illustrauit filiorum pietatem. qui cùm essent arctissimis naturæ uinculis adstricti seditionis autori, tamen in illis adfectum naturæ uicit amor religionis. Siquidem ut est probabilis coniectura, aut auscultantes Mosi resipuerunt, separaruntq; se à patre, aut sic apud illum remanserunt, ut impio proposito nequaquã adsentirentur, eoq; illo cũ suis absorpto filij seruati sunt, ut legis Num. 26. nec ob patris scelus à tabernaculi ministerio

Esaiæ. 65. Roma. 10

rio

rio submoti sunt, sed honorifico Ianitorum officio functi sunt, quemadmodũ refertur 1. Paralip. cap. 26. Insuper & prophetico spiritu praecelluerunt. Ergò quũ DEVS non imputet parentum commissa filijs, nisi facta illorum imitentur: iniquè facit hominum uulgus, qui liberis non aliter exprobrat progenitorum scelus ac supplicium, ac si ipsi perpetrassent. Tuus, inquiũt, pater de peculatu conuictus, in crucem actus fuit, & audes hiscere? audes uenire in conspectum hominum? Sed pulchrius est, ex malis prognatos uirtute claros euadere, quàm si quis bonus nascatur ex bonis. Caeterum iniquiùs etiam faciunt, qui filijs non scelera parentum, sed fortunam aut calamitatem probri gratia obijciunt. Noui, inquiũt, patrem illius seruum, aut uidi mendicum. Et qui haec dicunt, ipsi sibi ignoscunt, quòd dediti uicijs, turpissimam seruitutẽ seruiunt satanae, quòd pauperum rapina ditescunt. EX PATRE SERVO NASCI NON EST TVRPE, SED SERVIRE LIBIDINI, AVARITIAE, CAETERISQVE VICIIS TVRPISSIMVM EST. Mendicare panem si urgeat egestas, non est turpe, sed egenis non impartire necessaria, ac rapto uiuere, crimen est exprobrabile. Et qui sibi ignoscunt uera propriaq; commissa, proximis exprobrant alienam fortunam. Quantò DEVS ciuilior erga nos? Non imputat nobis nostra delicta, quorũ semel poenituit. Quod facinus exe

crabilius, quàm fuit Core? Aut, quod supplicium detestabilius? haud illud quidem homine iudice, qui nonnunquam fallitur, sed DEO. Et tamen huius filios sermo propheticus honoris gratia progenitoris nomine signare maluit, quàm proprijs uocabulis. Similis inhumanitatis est, quòd qui ex Iudæis progeniti, à parentum impietate conuersi sunt ad ueram pietatem, contumeliæ causa uocamus Maranos, quum ea gratia plus illis honoris debeatur. Quòd si iustum maiorum uicia impingere nepotibus, undè nos prognati sumus? Non'ne ex his, qui in ueri DEI contumeliam, coluerunt ligna & lapides? qui martyrum sanguinem effuderunt? Sed ad rem. Core, Dathan, Abiron & Hon, conati sunt diuidere tabernaculum, quemadmodum hæretici ac schismatici semper conati sunt Ecclesiam descindere: sed ut in illos præsens ira DEI desæuijt: ita qui moniti nolunt ab impijs sectis ac seditiosis conatibus resipiscere, hos sine dubio manet gehennæ incendium. Atque in simili rerum statu, oportet omnes esse filios Core, ut nec filius contra pietatem adhæreat patri, nec frater fratri, nec uxor marito, nec gener socero, sed ab impiorũ tabernaculis secedendum est, si non corpore, certè animorum dissensione: & si quid erroris per incogitantiam obrepserit, auscultemus Mosi, & moniti meliora sequamur: quo post exantlatos huius uitæ labores, in monte domini

mini bibamus mustum sempiternæ lætitiæ, & concorditer uiuentes in tabernaculo DEI, quod est Ecclesia, recipiamur in cœleste tabernaculorum Ecclesiæ triumphantis. Video me in explicando titulo prolixiorem fuisse, quàm proposueram: ad Psalmum igitur properabimus.

QVàm dilecta tabernacula tua domine uirtutum. Abruptum huius psalmi exordium declarat impotens animi desiderium. Quod genus est & psalmi 72. Quàm bonus Israel DEVS ijs, qui recto sunt corde. Aptius est, quod legit Augustinus, Quàm amabilia, Græcè ἀγαπητὰ. Nihil est pulchrius, nihil amabilius, nihil tutius aut firmius bonorum in bonis consensu: ut contrà nihil turpius, nihil abominabilius, nihil infirmius conspiratione malorum in malum. Habent enim & impij tabernacula sua, quorum & hic psalmus meminit: & is, qui hũc proximè præcedit. Quoniam cogitauerunt unanimiter simul aduersùs te testamentum disposuerunt: Tabernacula Idumæorum & Ismaelitæ, Moab & Agareni, Gebal & Ammon, & Amalech, alienigenæ cum habitantibus Tyrum. Et psalmus secundus, Principes conuenerunt in unum, aduersùs dominum, & aduersùs CHRISTVM eius. Sicut est unica Ecclesia, & tamen Paulus ita loquitur; Sicut in omnibus Ecclesijs doceo, sentiẽs esse multas distinctione locorum ac personarũ,

unicam professione fidei, & sacramentorum communione: ita multa leguntur tabernacula DEI, quum reuera sit unicum tabernaculum uniuersos electos complectens: quoniam omnes in CHRISTO sunt idem. Contrà impiorum, quoniam in religione ac fidei dogmatibus dissentiunt, nullum est commune tabernaculum, sed impij cum impijs sic dissentiunt, ut uarijs quidem modis ac nominibus, sed tamē pari impietate dissentiant à tabernaculo DEI. Olim Græci & Romani deridebant Aegyptios, bouem Serapim, & Cercopithecos, atque adeò cepe pro dijs colentes, sed ipsi interim lapides ac ligna, aut in his latētes dæmones pro uero Deo colebant. Sic Lacedæmonij habebant sua tabernacula diuersa à tabernaculis Asianorū. Habebat & Gallia Druidas propriæ cuiusdam reliogionis magistros, sed cum uera religione pugnantes. Horum typum gessit Dathan, Abiron, & Hon. In suo quisque tabernaculo stabat paratus ad pugnam. Erant inter se diuisi, in hoc concordes, ut Mosen expugnarent. quemadmodum diuersarū gentium diuersæ religiones, inter se discordes, mira tamen concordia & syncretismo persequebantur Iudæos: ac pòst maiore conspiratione Christianos. Hæreticorum autem dissidia figurabat Core, qui non recessit à tabernaculo DEI corpore, licèt animo esset seiunctissimus. Siquidem hæretici adfectant uideri ueræ religionis adsertores, & quemadmo-

admodum ille conabatur Aaron à sacris submouere: ita isti persuadere conantur catholicæ doctrinæ sectatores esse tyrannos & hostes Ecclesiæ. Et quemadmodum unusquisque hæresiarcha clamat, Hîc est CHRISTVS, non isthic: ita Core grex dicebat, Omnis multitudo sanctorum est, in ipsis est dominus. Ante redemptoris aduentum apud Iudæos Sadducei & Herodiani habebãt sua tabernacula, sed nec amabilia, nec speciosa. Cæterùm iam per orbem diffundente sese luce Euangelica, quàm multa, quàm abominanda tabernacula hæreticorum constiterunt aduersus tabernaculum DEI? Quis non inhorrescat si uel legat, quæ turpitudinum scena fuerit in tabernaculis Ophitarũ, qui serpentẽ pro CHRISTO uenerabantur, Cainorũ, qui Cain parricidiam & Iudam proditorem inter præcipuos habebant sanctos? Nicolaitarum, quibus uxores erant communes. Adamianorum, qui nudi cum nudis fœminis ad sacra conueniebant, hac scilicet specie, Adam & Euam adhuc innocentes è paradiso nobis repræsentantes. Et tamen ijdem nuptias auersabantur. Quæ dogmatum portenta, quæ monstra turpitudinum peragebantur in tabernaculis Basilidis, Colarbasi Priscillæ ac Marcionis? Manichæorum fœda mysteria, quis posset absque nausea uel legere uel recensere? Quis non execretur Sabellianorum Arianorum, Eunomianorum blasphema in CHRISTVM?

aut in totam potiùs trinitatem conuenticula? Quibus præstigijs, quibus technis, qua crudelitate conati sunt catholicam ueritatem obruere? Operæprecium fuerit unum & alterum illorum strategema referre, ut hinc fiat coniectura, quantum malitiæ texerunt illa tabernacula. Athanasium inuictum catholicæ ueritatis propugnatorem, quoniam scripturis & argumentis superare non ualuerunt, fictis criminibus statuerant opprimere. Constantium Cæsarem, maliciosis suggestionibus sic irritarant in uirum sanctißimum, ut iusserit apud Tyrũ coacto concilio cognosci de Athanasio, delegato ad id comite quodam à latere suo, qui cognitioni præsideret. Duo præcipua crimina intentabantur: mulier ui constuprata, & brachium homini defuncto abcissum in usum maleficarum artium. Conducere mulierculam, quæ huius tragœdiæ partem ageret, non erat difficile: sed ad probandum maleficij crimen accersierant Arsenium quendam olim Athanasij lectorem, qui ueritus episcopi, quem offenderat, correptionem, ab eo profugerat. Hũc diebus aliquot abditum seruarant Ariani, ut cum fide mentirentur esse mortuum. Is tamen ut intellexit, quid in Athanasium molirentur, siue exhorrens facinoris atrocitatem siue cupiens hac occasione cum episcopo suo redire in gratiam, noctu clàm profugit è latebris, & Tyrum ad Athanasium nauigio peruenit, eiq; rem omnem aperit.

rit. Ibi uir ut insigniter pius: ita mirè solertis ingenij, quippe qui iuxta præceptum domini columbinam simplicitatem cum serpentis prudentia coniunxerat, iubet Arsenio, ut abdat sese, donec in rem præsentem euocaretur. coacto concilio prodit mulier, infertur horrendo spectaculo loculus defuncti, ostenditur brachium hominis resectum loculo impositum. Horror etiam bonorum animos peruaserat. Quis enim crederet illa fingi à sacerdotibus? Mulier, quæ fuerat edocta, narrat, se quondam Athanasium excepisse hospitio, & ab eo noctu, quum nihil ab illo metueret, per uim fuisse constupratam. Athanasius introductus est, ad hæc responsurus. Is qua præditus erat solertia, submonet Timotheum presbyterum suum, ut ipso tacente mulieri respondeat. Sciebat enim se mulieri ne de facie quidem notum esse. Quum illa perorasset accusationem, Timotheus, tu ne inquit, mulier ais te à me ui constupratã? Tum illa mulieri peruicacia, Tu inquit, tu inquam illo loco, illo tempore per uim meam pudicitiam contaminasti. Erubuêre quidam tam facilè detecta mulieris calumnia. Nec tamen absolutus est Athanasius, nec ad calumniæ pœnam uocata mulier, quòd ijdem essent iudices, qui accusatores. Itum est ad secundum crimen. En, inquiunt, ipsa res loquitur, hoc est Arsenij brachium, quòd in quem usum amputaris, tu nobis Athanasi exponito. Hîc simili solertia

uir prudens rogat illos num satis nossent Arsenium, cuius hoc esset brachium? Respondent quidam se probè nosse Arsenij faciem. Petit Athanasius, ut liceret sibi accersere quendam, quo ad eam causam haberet opus. Concessum est. Introductus est Arsenius, cuius facie nudata, ecce inquit, Arsenius uiuus, ecce brachium dextrum, ecce sinistrum incolume, unde uos istud brachium amputaueritis, ipsi narrate. Quid hîc expectas, ut hic Athanasius fuerit expeditus? Imò discerptus erat inimicorum manibus, ni Archelaus Orientis comes, qui & ipse ei consilio præsidebat, uirum sanctum è manibus illorum extractum per occultos meatus dimisisset. Quid autem tergiuersari poterant, tam euidenter confutati? Vociferabantur hominem esse magum, ac præstigijs imponere oculis hominum, nec ullo pacto committendum esse, ut talis artifex uiueret. Rursus coacto concilio, perinde quasi legitimè conuictus condemnatur Athanasius. Spargitur per uniuersum orbem fœdus rumor, per imperiales præfectos, per omnes latebras terra mariq; quæritur uir cœlo dignus. propositis etiam præmijs, qui uiuũ adduxissent, aut si minùs id possent, qui mortui caput attulissent. Quid simile Iudæi moliti sunt in CHRISTVM? Imò quis fando audiuit inter ethnicos facinus execrabilius? Specimẽ dedi, talia sunt schismaticorum & hæreticorum tabernacula. Quid

nunc

nunc commemorem de Circumcellionum furiosa crudelitate? Quid de Donatistarum uafricie, technis ac uiolentia? Hæc non ignorant, qui legerunt Augustini de his actis commentarios. Sed hæc uetusta. Magis deplorandum, quòd nostra etiam memoria, reperta sunt conuenticula, in quibus noctu post decantatas DEI laudes, extinctis lucernis, promiscua Venere uiri cum fœminis miscebantur. Sit hoc leue, in quibus matres ultro tradebant suos infantes occidendos & tam immane facinus hilari uultu spectabant: persuasæ sic interfectos inter præcipuos sanctos habendos. Quæ demētia uidetur ex hæresi, quæ κατὰ φρύγας dicitur, traxisse originem, qui Eucharistiam ex farina sanguine infantis macerata conficere solent. Eum minutis punctionibus excipiebant. Quòd si puerum eum mori contigisset, pro martyre colebatur. Vides in quæ portenta deuoluantur homines, qui semel deserto DEI tabernaculo, sese manciparunt tabernaculis impiorum. Iam si præstanti forma puellam, cum anu deformi componas, & illa uidebitur amabilior, & hæc aspernabilior. Ita propheticus ac spiritualis oculus cōferens synagogas Satanæ, cum tabernaculo DEI, in quo regnat cœlestis illa ueritas, in quo exuberat pax exuperans omnem sensum, in quo feruet charitas fuci nescia, triumphat fides inuicta, in quo uno ore, unaq; anima canuntur laudes DEI, magìs erumpit in uocem, Quàm amabilia tabern-

bernacula tua domine uirtutum. Piorum enim concordia cœlestis illius ecclesiæ imaginem nobis repræsentat, in qua nulla est opinionum dissensio. iam enim gloriam domini nō in ænigmate, sed reuelata facie speculantur, summa animorum concordia, summa charitas, uno ore eadḗq; mente DEUM hymnis celebrant. Adde huc, quòd spiritualis oculus, quem perspicacem reddit lumen fidei, plus cernit, quàm oculus corporis. Quid igitur ille uidet præterea? Videt Christū in medio suorū residentem ac benedicentē cœtui suo, quemadmodum ipse pronunciauit in Euangelio: Vbicunq; sunt duo uel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Videt Angelos protectores ac ministros sanctæ congregationis, magna frequentia summáq; reuerentia uersantes. In tabernaculis impiorum omnia diuersa sunt, in quibus præsidet satanas, nunquam nocentior, quàm quum se transfigurat in angelum lucis, intersunt impij spiritus ad omne malum instigantes. Vt ne iam commemorem diuersum exitum. Quid Core & illis cōiuratis acciderit, sciunt omnes. Horribile spectaculum erat terram dehiscere, ac uiua corpora deuorare, aut igni cœlitus emisso, aut fulmine consumpta tot hominum millia. Nam postridie recrudescente populi seditione, quatuordecim millia perierunt incendio cœlesti. Sed horribilius est, & animam & corpus mitti in gehēnam. Nec omnino falsum est, quòd dicunt quidam

inuisibilem

inuisibilem esse Ecclesiam. Solus enim DEVS *introspicit corda hominum, ac uerè nouit, qui sint ipsius. Multis tamen argumentis sæpè depræhēditur ubi sit Ecclesia* DEI, *ubi synagoga satanæ. Multorum enim peccata præcedentia sunt ad iudicium. Sed hæc ipsa Ecclesia uisibilis, quæ bonis habet admixtos malos, quātum habet alacritatis ac maiestatis, quoties ad pietatis cultum conuenit? Vbi is, cui datum est donum prophetiæ, syncerè tractat ac dispensat uerbum* DEI, *populus religiosa attentione ac reuerentia auscultat, non ut uerbū hominis, sed ut uerbū* DEI. *Quum interim qui docet, sic adficitur, ut sentias Christi spiritum per os hominis loqui. Interea uidere est præsentem spiritus energiam in auditoribus. Alij suspirant, alijs erumpunt lachrymæ, alijs hilarescit facies, in summa dicas omnes transfigurari. Rursum quū in solenni cultu suo quisq; munere fungitur, alius recitat sacram lectionem, alius decātat laudes* DEO, *alius orat totius multitudinis nomine, tractatq; mysteria, alij hæc agenti subseruiūt, populus interim religioso silentio ueneratur hæc omnia. Quis hæc spectans non fateatur, amabilia esse tabernacula* DEI? *Itidem quum procedit solennis Ecclesiæ supplicatio decenti digesta ordine, etiam ij, qui tantùm spectandi gratia prospiciunt, uenerabūda quadam alacritate tanguntur. Postremò omnis legitimus cōuentus hominum ad rem honestā habet dignitatem quandam,*

atq;

atq; adeò lætitiã. Cuiusmodi sunt cœtus discipulorum ad professionem, aut diuersorum hominum ad disputationem publicam. Alcibiades, quum primùm esset uerba facturus apud populum Atheniensem, sensit animi trepidationẽ. Eam illi sic exemit Socrates. Rogat num posset contemnere coriarium aliquem? Respondit, maximè. Num figulum? respõdit, facilè. Num fabrum aut cementarium? Quum de singulis interrogatus, respondisset apud quemuis istorum posse intrepidè dicere: Atqui, inquit Socrates, ex his cõstat ille populus, quem tu uereris. Quòd si per se contemptissimis hominibus ipse conuentus conciliat dignitatem ac reuerentiam, quantò uenerabilior est cœtus piorum hominũ ad cultum DEI uiuentis congregatorum? Tantam autem uim habet chorus unanimiter DEO fidẽtium, ut prophanos etiam rapiat in admirationẽ sui, sicut testatur Paulus, Idiotam aut incredulum ingressum ecclesiam sanctorum, procidere in faciem suam, & adorare DEUM profitẽtem quòd uerè DEUS sit in medio suorum. Balaam propheta quidem erat, sed impius. Is tamen è monte conspectis Israëlitarum tabernaculis coNum. 24 actus est exclamare, Quàm pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Israël. Videbat idem felicem illorum mortem, qui perseuerant in castris Ecclesiæ. Moriatur, inquit, anima mea morte iustorum, & fiant nouissima mea horum similia. Conspexit horum tabernaculorum

culorum pulchritudinem propheta ſanctus, quum exclamat in Cantico graduum : Ecce quàm bonum & quàm iucũdum habitare fratres in unum. Vidit & Petrus, ſed tãquam per ſomnium, quum in monte contemplatus eſſet domini gloriam, & audiſſet Moſen ac Heliam, de gloria mortis Dominicæ colloquẽtes: Domine, inquit, bonum eſt nos hîc eſſe, faciamus hîc tria tabernacula. Illic demũ uera eſt concordia, ubi lex & proprophetæ conſentientes, Chriſtum noui teſtamenti miniſtrum, non litera ſed ſpiritu prædicant. Hoc nec fit in ſynagogis Iudæorum, qui legem detorquent, non ad Chriſtum, ſed ad, neſcio quẽ, alium Meſſyam, quem tot iam ſæculis fruſtrà expectant infelices: nec in tabernaculis Manicheorum, qui totum uetus teſtamentum ut non à DEO ſed à principe tenebrarum proditum reijciunt : nouum ceu multis locis falſatum ſuo arbitrio probant aut improbant. Deniq; in nullis hæreticorum tabernaculis, ubi ſcripturæ nõ ad Chriſtum, qui eſt ueritas, adcommodantur, ſed ad ſenſum humanum detorquentur. Id enim ſemper fuit hæreticorum proprium. Siquidem Priſcillianiſtæ nullius libri uel ueteris uel noui teſtamenti authoritatẽ reijciebant, ſed quum abſurdißima docerent, quidquid cum ipſorum dogmatibus pugnabat, falſa interpretatione ad alienũ ſenſum deprauabant. Verùm ut ad Pſalmi tenorem redeam, Si tabernacula DEI intelligis, Eccleſiam adhuc in terris

militan-

militantem, puta hæc dici, uel à catechumeno, uel ab ethnico aut Iudæo resipiscēte, uel à peccatore siue hæretico schismatico'ue redeunte ad cor. Sin de ea parte Ecclesiæ, quæ iam triūphat cū Christo, puta quemuis pium hominem, cum Paulo cupientem dissolui & esse
" cum Christo, dicere, Quàm amabilia tabernacula tua
" domine uirtutum. Abruptum sermonis initium declarat desiderij magnitudinem à profunda contemplatione proficiscentis. Nec ociosum est, quòd alloquens dominum dicit Tua. Quidquid in Ecclesia uirtutis, roboris, aut fœlicitatis est, domini est, non hominū. Ille gratìs sibi redemit Ecclesiam, ille gubernat, ille tuetur aduersùs omnes procellas. Et quicunq; Ecclesiæ resistit, non rebellat hominibus, sed DEO. Hoc apertè loquitur per os Zachariæ cap. 2. Qui tetigerit uos, tanget pupillam oculi mei. Et Paulus audit: Saule Saule, quid me persequeris? Rursus quemadmodū in Euangelio agnoscit sibi præstitū quidquid beneficij collatū fuerit, uel in infimū Christiani nominis professorē: ita quidquid malorū ingeritur in Ecclesiam catholicā sibi ingestum esse deputat. Talem præsidē ac propugnatorem quum habeat Ecclesia catholica, frustrà sunt omnes impiorum cōspirationes aduersùs illā. Eoq; psalmus addit, Domine uirtutum. Virtutes autē hîc appellat, non ἀρετὰς, quæ opponuntur uicijs, sed δυνάμεις, quæ uox sonat potentiā. Atq; hoc cognomēto sacræ literæ

nonnunq̄

nonnunq̃ designant DEVM. Veluti psalmo 23. Dominus uirtutũ ipse est rex gloriæ. δυνάμεων. Præcesserat enim, Dominus fortis & potens, dominus potẽs in prælio. Et in ueteris testamenti uoluminibus frequenter appellatur dominus Sabaoth, quod Hebræis sonat, uirtutum siue exercituũ. Δυνάμεις in mysticis literis interdum declarat præcipuos Angelos, quorum ministerio DEVS utitur ad electorum suorũ protectionẽ. Hunc exercitũ uidit Helizeus, quum puero ad conspectũ Syrorum exercitum exanimato diceret, Noli timere, plures sunt nobiscum, quàm cũ illis. Et ad prophetæ preces aperti sunt oculi ministri, mox & ipse uidit montem plenũ equitibus & curribus igneis. Nemo, inquit CHRISTVS, potest eos de manu mea eripere, quos pater dedit mihi. Concinit his canticũ graduũ: Nisi dominus ædificauerit domũ, inuanũ laborãt, qui ædificãt eam &c. Tẽpore Pauli nec opibus, nec uiris, nec ullis mundi præsidijs erat munita Ecclesia, & tamẽ magna fiducia loqtur, Si DEVS pro nobis, quis contra nos? Moxq; eò fiduciæ prouehitur, ut quũ Ecclesia tot malis undiq; præmeretur, nõ uereatur dicere: Certus sum quòd neq; mors, neq; uita, neq; angeli, neq; principatus, neq; instantia, neq; futura, neq; altitudo, neq; profundum, nec ulla creatura alia poterit nos separare à charitate DEI, quæ est in Christo Iesu, domino nostro. Vndè tanta fiducia Paule, inter tot mortes, inter

4. Reg. 6

Rom. 8

ter tot pericula, & foris & intus urgentia? Vndè isti spiritus, paucis, indoctis, priuatis, tenuibus & oppressis? Ex nobis, inquit, nihil possumus, sed dominus noster, dominus est uirtutum. Siue igitur accipias uirtutes Angelos, Ecclesiæ protectores, siue miracula, uterque sensus declarat Ecclesiæ dominum prorsus inuictum esse, quum sit omnipotens, ad cuius nutum præstò sunt omnes Angelorum legiones, & qui facit mirabilia magna solus, quiq; solus quidquid uoluit, fecit, in cœlo pariter atq; in terra. Ecclesiæ primordia miraculis, nō humanis præsidijs inualuerunt. Et quoniā quicunq; piè uiuunt in Christo Iesu, impiorum persequutionem patiūtur, humiles iuxta mūdum, ac pauci præ his, qui oppugnant, ad consolationē gregis pusilli dictum est, Domine uirtutum. Hic est enim ille, qui dicit in Euāgelio, Nolite timere pusillus grex, quia uestrum est regnum cœlorū. Et rursus, Confidite, quia ego uici mundum. Solus hic potuit alligare fortem, domumq; illius ac supellectilem diripere. Aestimati, inquit, sumus sicut oues occisionis. Quod animal oue imbecillius aut magis imbelle? Sed quid dicit Paulus iam è lupo factus ouis? Arma militiæ nostræ non carnalia, sed potentia DEO, ad destructionem munitionum, consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se aduersùs scientiam DEI &c. Eodem in loco obiurgat Corinthios, quòd quum adhuc essent carnales, ea tantùm uiderent,

derent, quæ erant secundùm faciem, atq; è rebus exter nis æstimantes Apostolos, quòd non solùm iuxta mundum tenues essent, & humiles, uerũetiam adflicti, contemnerent eos, quum essent spiritualibus opibus ditißimi, spiritualibus armis munitißimi. Ita quorũ oculos occupauit huius mundi potentia, quum metiuntur Ecclesiam Christi externa specie, non solùm contemnunt eam, uerũetiam abhorrent & auersantur. Tales erant olim, qui baptismum in extremæ uitæ diem studio proferebant, nec nisi tristes ac deplorati ueniebãt ad atria domini. At qui spiritualibus oculis cernit gloriam filiæ rêgis ab intus, dicit cum propheta: Concupiscit & deficit anima mea in atria domini. Mediocria bona moderatis adfectibus expetuntur: ut illa, quæ nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis adscenderunt, quæ DEVS præparauit diligentibus se, ingenti desiderio expetantur oportet. Hanc desiderij magnitudinem propheta expreßit addẽs, Et deficit in atria domini. ἐπιθυμεῖν uulgare est, sed ἐκλείπειν non est nisi supra humanũ modũ desiderantium. Græci λειποθυμίαν appellãt, quũ propter uehementẽ & subitũ spirituũ motũ homo destitutus animo sibi excidit ad tẽpus. Eam adfectionem aliquando gignit in homine, uehemens pauor, aut admiratio: undè stupefactos & attonitos dicimus. Nonnunq̃ ingens dolor, aut lætitia præter spem obiecta, aut amor impotens. Vndè & in pro-

phanis tragœdijs, Phædra ad Hyppoliti conspectum concidit exanimi similis. Et historijs proditum est, mulierem ad inexpectatum filij sui introitum, quem acceperat in bello cecidisse, fuisse exanimatam. In eundem sensum usus est hoc uerbo Psalmo 118. Defecit in salutare tuum anima mea. Defecerunt oculi mei in eloquium tuum. Huc pertinet, quod sponsa loquitur in Cantico Solomonis: Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo. Quæ fulciri postulat, periclitatur ne concidat. Idem enim accidit in spiritualibus, quod in rebus externis. Requiritur moderata cognitio inter potentiam & obiectum. Alioqui si, quod sensui obijcitur, careat modo, sensum obruit: ueluti sol nulla nube temperatus, si intendas oculos, corrumpit uisum, & sonitus immodicus adducit surditatem. Sicut literis eruditorum proditum est, apud Stadisin oppidum, ubi Nilus se per Cataractas ingēti fragore præcipitat, indigenas nasci surdos. Item illud sæpenumero uidemus accidere, ut qui uehementer intendunt animum rebus supra modum subtilibus inuestigandis, incidant in dementiam. De Aristotele literis proditum est, uerè an falsò, nunc non excutio, quòd posteaquàm ingenium suum diu multumq; torserat studio peruestigandi causas, quur mare Euboicum secus, quàm alia maria septies in die decurreret ac recurreret, neque quidquam proficeret, sese in ipsum abiecit mare, dicens,

cens, quando ego nõ te capio, tu capies me. Quô minùs mirandum est, si qui non contenti credere, quæ nobis tradidit scriptura: de diuina Triade *multa scrutãtur, humanæ mentis captum in immensum excedentia, in delirationem incidunt, ut iam communi quoq; sensu careant, qui supra humanum sensum sapere uoluerunt.* De *quibus uaticinatus est* Solomon: Qui *scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria.* De *ijsdem* Esaias: Qui *dat secretorum scrutatores, quasi non sint. Sed iamdudum audire cupis, quæ sint ista præclara bona, sensum humanum exuperãtia, quæ conspexit hic, qui tanto desiderio gestit in atria domini ingredi, ut præ admiratione deficiat animo?* An *quisquã dignè ualeat æstimare, quanta sit dignitas, quantaq; felicitas, hominem peccatorẽ ac satanæ laqueis irretitum, per fidem ac baptismum gratìs è mancipio diaboli cooptari in numerum filiorum* DEI, *insitum corpori Christi, unum cum illo fieri, ex hærede gehennæ, fieri hæredem regni cœlestis, elegi in illud gloriosum contubernium* Sanctorum *omnium, qui à condito mundo fuerunt, quiq; usque ad consummationem sæculi futuri sunt, siue in cœlis, siue in terris?* Tantus *honos tantaq; beatitudo præstatur catechumenis in atrijs domini, priusquam admittantur ad penetralia.* Nam *atrium propriè nobiliũ ædium ingressus dicitur.* Vndè *serui atrienses, qui atrio præsunt.* Itaq; *qui fidei oculis perspi-* Esaiæ 40

cit maiestatem domus DEI, quid mirum si ad res diuinas, et humana natura superiores animo deficit, et adfectu impotenti raptus, sese præ desiderio nō capit? Horatius homo facūdus ad Mecœnatem adcitus pauca loquitur, idq;, ut ipse ait, singultim. Nec rarò accidit uiris alioqui magnis & eruditis, ut in celebri consessu pontificum aut principum dicturis, uertigo oboriatur, sibiq; repentè sic excidant, ut quæ mensibus aliquot meditati sunt proloqui, nō poßint. Sed quid illius consessus maiestas ad Ecclesiæ gloriam? Certiùs autem cernitur oculis fidei, quàm oculis corporis. Proinde, qui frigidi & inuitis similes ueniunt ad baptismum, nondum peruident ad quantam felicitatem recipiantur, eoq; indigni sunt, qui potiantur ad quod inuitantur. Agè, si cui plebeio in tetro carcere marcescenti ueniat nuncius, dicens, Bono esto animo: hodie liber Regiam ingredieris, futurus inter aulæ proceres, & rêgi charus: non'ne periculum esset ne subito gaudio deficeret? &, ne post carceris tenebras, ad regalis domus lucem ac maiestatē admissus ipse sibi excideret? Sed quis carcer, quod barathrum tam tetrum est, quàm est in quo detinentur, quos satanas adligauit criminum uinculis? Aut quæ est usquam regia, etiamsi omnium splendorem in unam conferas, quæ cum Ecclesiæ maiestate poßit conferri? Quòd si meritò repræhendendi sunt, qui tātam gratiam segnes ac languidi accipiunt,

quantò

quantò iustiùs culpādi sunt, qui in huius regiæ penetralibus sordidè & incompositè uiuunt? Arbitror & in ipsis prophetæ uerbis aliquid latere mysterij. non dicit Ego defeci, sed Anima mea defecit. nec ait, ego exultaui, sed, Cor meum & caro exultauerunt. Animæ uox in literis sacris interdum humanum quiddam & infirmius sonat. Veluti quum Paulus loquitur Corinthijs. ψυχικὸς, hoc est, animalis homo non recipit ea, quæ DEI sunt. Sic & Iacobus huius mundi sapientiam, quæ fidem reijcit & humanis rationibus scrutatur diuina, animalē appellat. Sic & caro hominis crassiùs quiddam sonat, cui perhenne bellum est cum spiritu DEI. Cordis uerò nomine spiritum hominis siue mentem significare uidetur. Spirituum enim uitalium iuxta Physicos fons in corde est. Est igitur caro, quæ, autore Paulo, regnum DEI non ualet possidere. Et est caro, cuius consortium non patitur spiritus DEI. Puta hanc esse infimam hominis partem. Sic est & anima, quæ repellit spiritū DEI, quemadmodum ait sanctus Iudas, eos ceu digito notans, qui sectantes ea, quæ sunt huius mundi, per sectas & schismata secedunt ab Ecclesiæ consortio. Hi sunt, inquit, qui segregant semetipsos, animales, spiritum non habentes. Iam est & cor hominis, in quod non adscenderūt ea, quæ DEVS præparauit diligentibus ipsum. Quum igitur totus homo, ut omnes suas uires in unum conferat, non sit ca-

Marginal notes: „ „ „ (beside lines 4–6); 1. Cor. 2 (beside line 7); Gen. 6 (beside line 17)

pax donorum cœlestium, quia superest, nisi ut totus deficiat in sese concidatq́;, quo renouatus & erectus spiritu DEI, per fidem perspiciat, quàm ingentia sunt quæ diuina benignitas nobis per filiũ gratis largitur, si dignè accedamus ad illius tabernacula. Sic deficere proficere est, sic exanimari uiuificari est, sic sibi excidere, est reddi sibi, sic concidere, est erigi, sic suis uiribus destitui, est robustum fieri in Christo, sic emori, est in DEVM trãsformari. Nisi enim mortificetur quod animale est, nõ exoritur quod est spirituale. Itidem in rebus naturæ, corrumpitur siccum & informe semen, ut exurgat uiridis arbor. Emoritur deformis eruca, ut prouolet nidus ac picturatus papilio. Marcescit cicada iam anus, ut ex sicco exuuio, prodeat noua succulenta modulatrix. Posteaq̃ igitur totus homo defecit, & defecit in tabernacula DEI, tũc caro simul & anima & cor illius exultat in DEO uiuo. Spiritus enim DEI per fidem innouat omnia, fitq́; totus homo noua creatura in Christo Iesu. Nam est caro, quæ uidet salutare DEI, &, iuxta Paulum, est corpus spirituale, & est cor mũdum, quod in nobis creat DEVS, & est spiritus rectus, quem innouat in uisceribus nostris. Hinc nimirũ nascitur illa spiritualis exultatio, non in opibus aut honoribus, aut uoluptatibus huius mundi, nõ in forma uiribusq́; corporis, non in sapientia humana, sed in DEO uiuo, qui uitam dat mortuis. Is demum tutò gloriatur

gloriatur, qui beato Paulo monitore, in domino gloriatur. Scriptura frequenter hoc uiui cognomen attribuit DEO, non tantùm ad differentiam simulachrorum mortuorum, sed etiam ad declarandum illius omnipotentiam. Viuum enim dicitur, quod est efficax. Non est magnum si credamus DEVM esse uiuẽtem, quum uiuant & bruta animalia: sed hic solus sic est uiuus, ut sit ipsa uera uita, undè uelut à fonte manat omnibus uita. Ego, inquit dominus, sum uia, ueritas & uita. Mortificato igitur uetere homine, & sepulto in baptismo, nouus homo in se quidem mortuus, sed in se uiuentem habens Christum, totus exultat, gratias agens ei, cuius gratuita munificentia sic transformatus est. Sara enim non genuit Isaac, hoc est, gaudiũ spiritus, nisi posteaq̃ illi defecerant muliebria. Sed undè genuit? ex Abraham, carne emortuo, sed fidei uigore uiuo uiuidoq;. Cæterùm ipse propheta causam huius exultationis maluit per allegoriam nobis exprimere: Etenim „ passer inuenit sibi domum, & turtur nidum sibi, ubi po „ nat pullos suos. Quàm magnificam rem, quàm humili tropo expreßit spiritus propheticus. Quid est igitur quod sic exultas, sic gaudio gestis ac triũphas, qui paulò antè defeceras? Quia passer, inquit, inuenit sibi domum, & turtur nidum, ubi ponat pullos suos. Naturæ instinctu omnia animantiũ genera, parant sibi locũ aliquẽ, in quo post labores tuta conquiescant, & in hoc

mira ingeniorum uarietas. Pleraq; procul in auia & impedita loca recedunt, quæ uix à uenatoribus peruestigantur, ut cerui. Apri fruticetis abdunt sese, Leones ac dracones speluncarum recessibus. Lepus auerso saltu mirè fallit uenatorem, ne depræhendat cubile. Serpens in cauernis suis tutus est. Cuniculi subterraneis labyrinthis sese tuẽtur. Formicæ in cauis effossis per hyemem latitant. Apes in cauis arboribus extruũt cellas suas, easq; crusto tenaci & amaro foris oblinunt, quô tutæ sint aduersùs iniuriam. Habent & pisces recessus ac latebras suas. Auium magna pars in saltus inaccessos aut in loca palustria recipiunt sese. Aquila in præruptis ponit nidum, perdix humi. Alcyones in mari suspendunt nidum, tanta arte contextum, ut ne ferro quidem rumpi possit, nec adhuc à quoquam depræhensum est, undè conficiant fluitantem domunculam. Complures surculis ac stipulis arte congestis in ædium fumarijs, aut in arbore suspensis nidulantur. Passeres & hirundines nos quoq; docuerunt ex uda argilla paleis temperata struere macerias. Et ne singula commemorando fiam prolixior, unum quodq; animal, ubi repperit, in quo tutò conquiescat, suamq; sobolem educet, suam felicitatem adsequutũ est, nec ampliùs quidquam desiderat. Habet enim naturæ principia, quæ sunt tueri sese, & suam propagare speciem. Sed mirabitur aliquis, quur ex omnium animantium generibus

ribus

ribus solæ nominentur aues, & in his passer tantùm & turtur. Inter omnia animantium genera minutissimum est auium genus. Habet terra elephantos, mare balenas, inmani magnitudine. Inter aues autem minimus est passer, cuius uilitas, & uita solicitudinis expers, nobis ore domini commendata est. Non amat spiritus sanctus animos fastu turgidos, corporaliumq; bonorum amore grauatos, & ob id humi gradientes: uolucres amat animas, cœli commercio gaudentes: amat in suis oculis pusillos, iuxta mundũ contemptos: amat totos de DEI prouidentia pendentes. Si DEVS sic uestit, sic alit passerculos, quorum bini asse ueneunt, quid tu te discrucias, in extremam senectam, ad quam fortasse nunquam peruenturus es: & in liberos, nepotes ac pronepotes, per fas nefasq; congerens diuitias, fortassis ad eos peruẽturas, ad quos tu minimè uelles? Et si ex passerculis unus non decidit in terram (nam hoc interdum fit, ex immodico, ut quidam tradunt, coitu) quid tu cooptatus in gregem illorum, de quibus seruator pronunciauit, ne pilum quidem capitis periturũ sine prouidentia patris, ad genethliacos & astrologos curris, metuens ne ante diem tuum pereas? Turtur hoc habet commune cum columbis: quòd suspiriũ êdit pro cantu, quòd adulterium nescit, imò ne digamiam quidem. fertur enim, compare mortuo, nulli alteri se iungere. Quarè uox huius grata est spõsæ, in my

stico Solomonis cantico. Vox, inquit, turturis audita est in terra nostra. Alioqui uernis mensibus longè dulciùs canunt alaudæ ac lusciniæ. sed sponsæ placent turturum suspiria. Quotquot enim contemnunt hũc mundum spe uitæ cœlestis, quandiu uersantur in hoc corporis tabernaculo, ingemiscũt grauati, eô, sicut ait Apostolus, quòd nolint expoliari, sed superuestiri, ut absorbeatur, quod mortale est à uita. Adde quòd in ueteri testamento turtur pauperum erat oblatio, ut uilitas huic aui sit cum passere communis. SIBI VILISSIMVS SIT OPORTET, QVI VERE AGNOSCIT IN SE NIHIL ESSE BONI. Quid Paulo sublimius? tamen ut passerculus loquitur, quum ait sese abortiuum & Apostolorum minimum, ac prorsus indignum Apostoli nomine, denique reiectamentum ac peripsema huius mundi. Sed hæc uilitas una res est, quæ nos reddit preciosos in oculos DEI. Hæc exiguitas magnos & excelsos facit apud iustum iudicem. Vis audire huius passerculi magnitudinem? Omnia, inquit, possum in eo, qui me corroborat. An non dicas hic è passerculo aut turture factum leonem? Ex diametro pugnãt iudicia DEI & iudicia huius mundi. Itaque sicut mundus amat ac magnificat eos, qui de mũdo sunt: ita odit ac cõtemnit eos, qui de mundo non sunt. Circuĩerunt, inquit, in pellibus ouium & caprarũ, egentes, angustiati, adflicti, in solitudinibus

2.Cor.5

Heb.11.

erran-

errantes, in montibus & speluncis & cauernis terræ. Quid cōtemptius? sed audi dignitatē. Quibus, inquit, dignus non erat mundus. Quid Paulo iuxta mundum abiectius, qui sese appellat peripsema, hoc est, purgamentum, quod abijcitur? Sed idem ille tam despectus mundo, quanti fuit apud CHRISTVM, qui testatur illum sibi uas esse electum? Sed quid de cæteris Sanctis loquor: quū ipse gloriæ dominus dicat per os David: Ego sum uermis & non homo, opprobrium hominum & abiectio plebis? Atqui idem ille mundo cōtemptißimus est, in cuius nomine se flectit omne genu, cœlestium, terrestrium & inferorum, quiq; pari consortio in gloria est DEI patris. Nullus igitur piè uiuens displiceat sibi, si contemptus & inuisus est ijs, qui hauserunt spiritum huius mundi. Est quidem pro uiribus enitendum, ne cui præbeamus offendiculum, attamen magnū est argumentū, nos esse gratiosos apud CHRISTVM, si citra culpam nostrā mundo simus inuidiosi. Quum Mundum dico, non designo profeßionem, uestem, cibos, aut titulum, sed animū CHRISTI spiritu uacuū. Vulgus enim hac uoce quemadmodū alijs multis abutitur, mūdanos appellans, qui sacris initiati nō sunt, aut qui monasticam uitam profeßi non sunt. Professos autem appellant extra mundanos & mundo mortuos. Atqui sicut sub omni ueste, quantumuis sit uilis aut ἱεροπρεπὴς latére potest mundanus ani-

mus:

mus: ita sub ueste quamuis laica, aut etiam militari latére potest animus à mũdo alienus, etiamsi pluma struthiocameli uolitet in pileō secto. Sed interim fortaßis subibit alicuius animum admiratio, quo modo repentè, à tanta exultatione totius hominis, ad suspiriorum mentionem dilapsi simus, uelut à calcaria, quod aiũt, in carbonariam. Quoniam hæ duæ res licèt inter se pugnare uideantur: tamen ita sibi connexæ sunt, quandiu uersamur in hoc mortali tabernaculo, ac thesaurum cœlestem portamus in uasis fictilibus, ut altera ab altera seiungi nequeat: imò, quod maius est, altera uicißim ex altera nascatur. Omnis nostra exultatio, qui per fidem ambulamus, est in spe futurorum bonorum. Quæ, quô clariùs cernimus oculis fidei, quóque certiùs speramus, hòc maiora trahimus suspiria, sicuti uehementibus desiderijs omnis molesta est dilatio. Quoq; magìs ad illam uitam suspiramus, hòc magìs exultat cor & caro nostra in DEO uiuo, dum in mundo tristitiam habemus, in CHRISTO solatium. Nihil hic perfectum est, uix quidquam tutum. Ex parte cognoscimus & ex parte prophetamus. Et qui stat, huic uidendum est ne cadat. In medio laqueorum ambulamus, quos omnes effugere difficilimũ est, ne dicam impoßibile. At hæ molestiæ, quas hæc uita secum defert, etiam si non tantum ualeant, ut nos abducant à charitate, quæ est in CHRISTO IESV: tamen

tamen ab illa spirituali mentis exultatione frequenter auocant, & cogunt ingemiscere desiderio eius diei, quo continget, quod perfectum est. Quis enim à tali exilio non suspiret ad talem patriam? Vis audire turturem suspirantem? lege Psalmum 119. Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est; habitaui cum habitantibus Cedar, multùm incola fuit anima mea. Domine libera animam meam à labijs iniquis, & à lingua dolosa. Pijs hominibus magna pars adflictionum est, perpeti mores & linguas malorum. Hic enim locum habet, quod ait Ecclesiastes: Qui adponit scientiam, adponit dolorem, & in multo sensu multa indignatio. Lumen solis omnibus cõmune est, at non omnibus commune lumẽ fidei. Cedar Hebræis tenebras sonat. Quid quid autem moliuntur, qui mundi huius spiritum habent, mera caligo est. oderunt lucẽ ueritatis, ac magis amãt tenebras. Et quũ propemodũ plus discriminis sit inter hominẽ fide illuminatũ ac spiritualẽ, & hoĩem fide uacuũ & carnalẽ, tamẽ in hac peregrinatiõe pij coguntur, cũ tam diuersis animis in eadem urbe et in unis ædibus uiuere. Sic Loth uiuẽs Sodomis, animo discruciabatur, optãs eripi à nefariorũ cõsuetudine. Sed turturẽ eundẽ, quem modò audisti grauiter suspirantẽ, Heu mihi, qa incolatus meus prolongatus est: audi rursus exultantem spe promissæ felicitatis: Lætatus sum, inquit, in his, quæ dicta sunt mihi, in domũ domini ibimus.

mus. Ausculta & alium turturem insignem, grauiter ingemiscentem, patriæ cœlestis desiderio. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Nūc & hunc ausculta exultantem. Repletus sum consola-
2. Cor. 7. tione, superabundo gaudio in omni adflictione nostra. Hos gemitus uidemus semper fuisse grauißimos in uiris ad cœlestem beatitudinem anhelantibus. Hinc olim tot hominum examina non ferentium idololatrarum impietatem ac sæuitiam, occupauerunt solitudines Thebaidis. Hinc prima monachorum origo. Satius esse ducebant cum leonibus ac pantheris habere commercium, quàm cum hominibus impijs. Alij secesserunt in solitudines Syriæ, quorum est beatus Hieronymus. Alij in desertas insulas sese abdebant. Alij montium cacumina, penè inaccessa obsidebant, ut D. Benedictus. Nonnulli paludes horridas, & uix ulli animantium habitabiles scrutabātur, ut Patricius ac Bernardus. Alij rupes, & ipso adspectu horrenda quærebant loca, ut Bruno, aut si quis alius fuit author Carthusianæ sodalitatis. Hæc suffugia persuadebat pijs hominibus huius exilij tædium. Studebant seiungi ab his, qui habitabant Cedar. Sed hîc quocunq; te uertas, quocunq; te abdas, in exilio es. Quære, pete quàm uoles retrusas latebras, homo ad homines uadis, atque ut uniuersum hominum commercium effugias hominem tecū effers, mortale corpus tecum circūfers, quo

graua-

grauatus sic ingemiscit Apostolus. Diuus Basilius legitur monachos, qui in solitudinibus procul ab hominũ commercio degebant, ad urbana sodalicia reuocasse, quòd uir prudens intelligeret illorum plerosque non euadere uerè pios, sed superciliosos, falsa sanctimoniæ persuasione turgidos, irritabiles, uindices, morosos, sensus communis expertes, & ad omnem uitæ functionem ineptos. Fatetur idem D. Chrysostomus experimento cognosci, si quando ab illis ieiunijs, uigilijs & chameunijs ad episcopi munus accerserentur. Foris quærebant, quod intus quærendum erat. Ponebant nidos, sed non in atrijs domini, quum regnum DEI sit intrà nos. Hic ipse sermonis cursus, admonet nos ut ad nidos reuertamur. Nidus est, in quo adquiescit hominis desiderium, & in quo tranquillè fouet pullos, hoc est, curas & cupiditates suas. FELIX ENIM ILLE DICITVR, QVI QVVM SAPIAT, NIHIL PRAETEREA DESIDERAT. Id nulli mortalium in hac uita potest contingere. Cæteris animalibus natura felicitatis terminos præscripsit, quæ simul ut ad id peruenerint, ad quod condita sunt, suam quandam beatitudinem adsequuta sunt. At hominis animus, quoniam diuinus est & immortalis, nihil inuenit in hac uita, in quo uerè conquiescat, nisi fuerit adsequutus, ad quod conditus est. Quid est igitur illud, ad quod cõditus est homo? Vt corpore simul & ani-

& animo cognoscat, amet, glorificetq; DEVM conditorem & redemptorem ac dominum suum. Hæc est, inquit dominus, uita æterna, ut cognoscant te solum uerum DEVM, & quem misisti IESVM CHRISTVM. Cognoscere, uidere est, & uidere frui est. Frui, beatitudinis extrema linea est. Hæc felicitas non continget plenè, nisi in resurrectione iustorum. Hic tamen aliquis nidus est in atrijs Ecclesiæ, sed pensilis ac fixus in spe futurorum. Nam extra Ecclesiam nulla est ueræ felicitatis spes. Tam immensa, tam capax res est animus humanus, ut eum solus DEVS possit explere, etiam si illi præter DEVM sexcentos mundos addas. Quid, quòd etiam in rebus inanimis uideas unumquodque ad suam ferri sedem? Lapis ex alto deiectus, simul ut terrā contigerit, quiescit. flamma, quanto impetu fertur ad suum locū? Quid est hoc, quod interdum sic concutit terram, ut saxeos etiā montes disrumpat, nisi Boreas, nitens in natiuum erumpere locum? Sic uesica uento distenta, ui in aquā depressa, exilit. IGNEA RES EST ANIMVS HOMINIS, QVI QVANQVAM GRAVATVR HOC TERRENO CORPVSCVLO, TAMEN NON CONQVIESCIT, DONEC AD NATIVAM SEDEM SVBVOLARIT. Ac natura quidem omnes homines uenantur ocium, quærunt aliquid, in quo cōquiescat animus.

mus. sed quoniam in rebus uel inanibus, uel perituris figunt nidũ, quô magis expetunt quietem, hòc maioribus turbis inuoluuntur. Quid enim aliud sibi uolunt tot ueterum uolumina de summo bono, de bonorũ finibus, deq; animi trãquillitate, quã Græci uocant εὐθυμίαν? Alius posuit nidum in scientia, alius in indolentia, alius in uoluptate, quidã in habitu uirtutis, quem appellant Sapientiam. Nõnulli in actu usuq; uirtutis. Sed isti omnes, teste Paulo, euanuerunt in cogitationibus suis, & quum lingua magnificis uerbis alijs εὐθυμίαν pollicerẽtur, ipsi cor habebãt irrequietũ. Quur ita? Quoniã non exultauerunt in DEVM uiuum. Si sic delirarunt sapientum proceres, quid attinet dicere de idiotis? qui diuitijs metiuntur felicitatem? Atqui posteaquam ad præscriptum sibi modũ peruenerunt, sentiunt esse uerißimum, quod scripsit ille Venusinus, CRESCENTEM SEQVITVR CVRA PECVNIAM. &, CRESCIT AMOR NVMMI, QVANTVM IPSA PECVNIA CRESCIT. Alij cõtemptis opibus regnũ ambiunt ad monarchiã. Quid enim aliud tãto rerũ tumultu moliebatur Alexãder Magnus? Sed quotã ille mundi partem sibi potuit subigere? Et si totum subegisset, quum ex Democrito didicisset innumerabiles esse mũdos, ingemuisset, qui in unius orbis parte tã diu laborasset. Quid non & fecit & passus est Iulius Cæsar, ut orbis

Romani principatum teneret? Tenuit, sed ibi non conquieuit animus. Imò curis & cōscientia scelerū urgente, mēte defectus est, ut uitæ tædio mortē optarit, sed inopinatā. NON POTEST ILLIC ESSE VERA QVIES, VBI EST ANIMVS SIBI MALE CONSCIVS. FINEM NESCIVNT HVMANAE CVPIDITATES. Hic sibi promittit ocium, si talem puellā nanciscatur uxorem, insigni forma, pulchreq; dotatam, sed pro quiete molestiarum agmen repperit. Ille sibi beatam uitā pollicetur, si tale sacerdotium adipiscatur, sed adsequuto, crescit uenandi acrior sitis. Cōnectitur sacerdotium sacerdotio. eluctatum est ad Abbatis dignitatē, petitur Episcopi mitra: & mitra, magis opima mitra permutatur. Iam animus anhelat ad Cardinalicium fastigiū. Hoc ubi cōtigit, ambitur corona triplex. An hîc tandē conquiescit animus? Respōdeat nobis Iulius secundus, cuius extrema senectus intolerabilibus rerū fluctibus iactata est. De cæteris iudicent alij. Nō est absurdum, quòd diuus Augustinus interpretatur PVLLOS, bona opera nostra, quæ nisi ponas in nido Ecclesiæ catholicæ, frustranea sunt. Phocion & Aristides, Traianus & Antoninus, aliiq; complures multa fortiter, iustè ac piè gesserunt erga patriam. Laudatur Zenonis cōtinentia, Xenocratis integritas, Socratis patiētia: sed quoniam extra CHRISTVM facta sunt, non

contu-

contulerunt ueram felicitatem. Iulianus imperator immēsam pecuniæ uim effudit in subsidia pauperum. Sed aduersus CHRISTVM. Itidē in multis hæreticis quædā eximiæ uirtutes uixq; credibiles prædicantur. Magna diuitiarum cōtemptio in Ebionitis: prodigiosa orandi aßiduitas in Euchitis, magna abstinentia ac uitæ seueritas in Manicheis. Sed hi frustrà hæc omnia faciebant, quia nō ponebant pullos suos in nido Ecclesiæ, sed in suis quisq; tabernaculis nidulati sunt, eoq; conuenit illis illud ueteris prouerbij, ut è malo coruo nasceretur malum ouum: & expectatis turturum pullis, excluderentur aspides. Nos igitur, si quærimus uerā animi quietē, perseueremus in tabernaculo domini uirtutū, maneamus in unitate Ecclesiæ catholicæ, quæ est Hierusalē, & ædificatur ut ciuitas, cuius participatio in idipsum. Hæc est enim illa beata quies, de qua dicit alius psalmus: In pace in idipsum dormiam & requiescam. Quoniam tu domine singulariter in spe constituisti me. Sion autem mons est Hierosolymæ, in quo tabernaculum erat & regia. Sion autem speculam sonat Hebræis. In hūc igitur montē adscēdamus. Quomodo adscendemus? Cōtemptu rerum terrenarū ac desiderio uitæ cœlestis. Ibi post longas errorum ambages, post infrugiferas rerum humanarum curas delassati, inueniemus nidum, in quo refocillemur, inueniemus requiem, quemadmodum dicit Psalmus 14.

Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut qs requiescet in mõte sancto tuo? Ingrediamur sine macula hæreseos, & proficientes in fide, quæ per dilectionẽ operatur: faciamus iusticiam, non Iudaicam, sed Euangelicam: totum quòd rectè uidemur agere DEO tribuentes. Vt autem in hunc montem subuolemus, simus animi demißione passeres, uiles minimiq; precij in oculis nostris, nõ soliciti de crastino, sed omnem solicitudinem proijcientes in eum, cui nostri cura est. Simus innocentia & castitate turtures, & intelligentes, nos non hîc habere stabilem sedem: ad cœlestm illam Hierosolymam aßiduè suspiremus. Auscultemus uoci domini ad ueram animi quietẽ inuitantis: Venite ad me omnes,
Mat. 11. qui laboratis & onerati estis, & ego reficiã uos. Tollite iugum meum super uos, & discite à me, quòd mitis sum & humilis corde: & inuenietis requiem animabus uestris. Iuxta sensum humanũ absurdus est sermo. Nam quæ requies mitibus & humilibus, qui conculcantur, & è sedibus suis exiguntur? Aut quæ requies ducentibus iugum? Seruitutis nomen est Iugum, & iuxta Græcorum prouerbium, Seruis nullũ est ocium. Sed qui ad CHRISTI exẽplum mites sunt, terrã poßident: & qui iuxta mundũ humiles sunt, in Christo sublimes sunt, pertingẽtes usque ad cœlum: & qui placido CHRISTI iugo submittunt colla, uerè liberi sunt. Submittunt autẽ, qui citra disquisitionem fidũt illius

illius promißis. Sequamur prophetam myſtagogum, qui è ueſtibulo nobis oſtendit, quàm amabilia, quàm pulchra, quàm ſuſpicienda ſunt atria domini, quanq; placida ſit in illis animorum requies. Nunc ex atrio oſtendit nobis altaria domini, quæ ſanctior & pulchrior templi pars eſt. Altaria tua domine uirtutū, rex " meus & Deus meus. Apud Iudæos magna erat templi " ac uaſorum templi religio, magnificus altarium ornatus. Hinc illæ uoces, Tēplum domini, Tēplum domini, & ſanctißimum iuſiurandum erat, iurare per templū & altare. Nec fuit impune domino dixiſſe, Soluite templum hoc. Sed iſta nihil aliud erant, quàm typi rerum ſpiritualium. Propheta dum hæc loquitur, aliud quoddam tabernaculum non manufactum contemplatur, alia uidet altaria, quæ ſic admiratur, ut attonitum uerba deficiant. Quidam enim hunc ſermonem, ALTARIA TVA DOMINE, referunt ad ſuperiora, QVAM DILECTA TABERNACVLA, QVAM DILECTA ALTARIA. Auguſtinus adnectit proximis, PASSER INVENIT SIBI DOMVM, TVRTVR NIDVM, ut adpoſitiuè ſequatur, ALTARIA TVA ut intelligamus ipſa altaria eſſe nidos, in quibus cōqui eſcimus. Mihi rectius uidetur, ut ſermo ſit inabſolutus, quô magis exprimantur admirantis adfectus. Sic quū uidemus principis domū magnificè extructā, ſtu

pefacti dicimus, PALATIVM REGIVM. Et quemadmodũ hic emphasis est in uoce REGIVM: ita in prophetæ uerbis magna emphasis est, in pronomine, TVA. Tu unus es dominus uirtutũ, & hæc tua sunt altaria, te digna, tibi grata. Rursus pro VIRTVTVM, Græcis est δυνάμεων, de quo priùs admonuimus. Hebræis Sabaoth, hoc est, exercituũ. Iteratio ad hoc fit, ut intelligamus Ecclesiã licèt iuxta mundum cõtemptam & inermem, tamen protectore DEO exercituum inuictam esse, atq; ipsis etiam portis inferorum inexpugnabilem. Non hæc sunt altaria, quæ uitulorum, hircorum & arietum sanguine cruentãtur. Dominus iam olim per os Esaiæ hoc uictimarum genus fastidiebat. Quid igitur? Deus spiritus est, & spiritualibus uictimis delectatur. Non gaudet cæde pecudum, sed mortificatione cupiditatum spiritui reluctantiũ. Si amore CHRISTI mactasti in teipso pecuniæ studium, & quod priùs abditum pro DEO colebas, nũc erogas in membra CHRISTI, gratissimam DEO uictimam immolasti. Si iugulasti luxũ et libidinẽ, è lurcone factus sobrius, ex incõtinente castus, acceptã Deo hostiam mactasti. Si læsus à proximo, in gratiã CHRISTI compescis efferuescẽtem animum, ac uindictã remittis, gratissimũ DEO sacrificium obtulisti. Si fide firmus, et charitate feruens, tua omnia, teq; totum tradis uolũtati diuinæ, paratus & mortẽ & gehennã subire,

si sic

si sic illi uisum fuerit, gratū holocautoma posuisti domino uirtutum. Hic est cultus rationalis siue spiritualis, & hostia uiua, sancta ac DEO placēs, ad quam cū obsecratione nos hortatur Apostolus Rom. 12. Ita Deus non delectatur uapore thuris, aut myrrhæ, aut storacis, sed amat suffitum spirituale̅, uota ac preces piarum mentium, gratiarum actionem, & sacrificiū laudis, quo DEVS gaudet honorificari. Per has uictimas iter est ad uidendum salutare DEI, qui finis est & huius psalmi. Videbitur DEVS deorum in Sion. Preces acceptæ sunt, quæ fiunt cum fide: & in nomine CHRISTI, gratiarum actio, non tantū in prosperis, uerumetiam in aduersis immolanda est. Sacrificium laudis ita gratum erit, si iuxta Pauli doctrinam, quidquid facimus siue in uerbo siue in opere, nō in gloriam nostrā, sed in gloriam DEI faciamus. Hæc oblatio uerè munda, quia spiritualis, per uniuersum orbe̅ iugiter offertur in altaribus Ecclesiæ. In hoc nido tuti conquiescimus ad tempus, quia altaria nō sunt hominum, sed domini uirtutum. cuius uoluntati nemo potest resistere. qui per simplices & humiles coli uoluit. qui pusillis impertire uoluit dona regni cœlestis. Quo nomine & ipso patri gratias agit in Euangelio: Abscōdisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Ita pater, quoniam sic placitum fuit ante te. Non est quòd metuas mundū aut satanam, si te recipit in taber- Matt. 11.

nacula sua dominus uirtutū. Ille tuetur, quod instituit. ille regit ambulans in medio suorū. ille consumat, quod fecit. Dominus uirtutum tuetur, rex gubernat. Deus euehit ad regna cœlorum. Rex meus & Deus meus. Similiter loquitur Psal. 43. Tu es ipse rex meus & Deus meus. Hoc propriè potest ad CHRISTVM Ecclesiæ principem adcōmodari, qui Psalmo 2. loquitur: Ego autem constitutus sum rex ab eo, super Sion montem sanctum eius. Sub ditione DEI sunt uniuersa. Et dæmones agnoscunt omnipotentem & contremiscunt: sed fidei uox hæc est peculiaris, REX MEVS ET DEVS MEVS. Nemo potest dicere Dominum IESVM, nisi in spiritu sancto. Paßim tamen audiuimus uoces appellantium Dominum IESVM. Sic nemo potest dicere, Rex meus & Deus meus, nisi qui se plena fiducia DEI uolūtati permisit, & ab hoc uno præmium æternæ felicitatis expectat. Alius psalmus populum illum beatum pronunciat, cui dominus est DEVS. Item, quum alijs aliquot scripturæ locis, tum Leuitici 26. ita loquitur dominus: Ponā tabernaculum meum in medio uestri, & nō abijciet uos anima mea. Ambulabo inter uos, & ero DEVS uester, uosq; eritis populus meus. Quem hîc regem appellat, pòst appellat legislatorem. Itaq; si regem agnoscimus, pareamus illius legibus. Si DEVM agnoscimus, nihil supra eū diligamus, imò nihil omnino diligamus quod nō

propter ipſum diligamus. Nomine Rêgis et illud admo
nemur, quòd ſanguine Chriſti redempti ſumus à tyran
nide diaboli, & pro turpiſsimo ſimul & crudeliſsimo
domino uenimus in ius clemẽtiſsimi rêgis. Hactenus my
ſtagogus ſiue hierophanta noſter, oſtendit nobis amabi
le domini tabernaculũ, introduxit in atrium, common-
ſtrauit altaria, & hoſtias ſpirituales. Nunc oſtendit no
bis eximios illos ac DEO dignos ſacerdotes, ſacris ope
rantes in templo domini. Beati, inquit, qui habitant in
domo tua domine, in ſæcula ſæculorum laudabunt te.
Qui fortes ſunt in fide, qui radicati in charitate, iam
habitant, non in atrijs, ſed in domo domini. Nam HA-
BITARE ſtabilitatis uerbum eſt. Et quare ſunt be-
ati? Num quòd abũdent opibus, aut præfulgeant hono
ribus, aut adfluãt delicijs? Nequaquam. Quam ob rem
igitur? Quoniam, inquit, In ſæcula ſæculorum lauda-
bunt te. Ecce tranquillam domum, quam repperit ſibi
paſſer. ecce quietum nidum, quem repperit ſibi turtur.
Hic eſt enim ſupremus finis, ad quem conditus eſt ho-
mo, ut agnoſcat, amet, & hymnis celebret cõditorem,
redemptorem, gubernatorẽ ac remuneratorem ſuum.
Iuxta ſenſum humanum, qui laudantur, potiùs beati
uidentur, quàm qui laudant. At in rebus diuinis, ſecus
eſt. Deus enim nullius laudibus fit felicior. Eſt enim
æternus fons omnis gloriæ. Sed quicunque illum lau-
dant, hoc ipſo beati ſunt, quòd laudant. At non omnes

Colos. 3 illum laudant, qui canunt, GLORIA TIBI DOMINE, sed in quorum cordibus habitat charitas, quod est uinculum perfectionis, & exultat pax Christi, ad quam uocati sunt, qui in unum corpus coaluerunt, seseq; mutuò cohortantur in psalmis & hymnis & canticis spiritualibus in gratia, canentes in cordibus suis DEO. Quòd si uoce corporea laudandus est DEVS, psallamus spiritu, psallamus & mente. Non est speciosa laus in ore peccatoris, non est grata DEO symphonia, ubi uocibus concordibus dissonant animi. deniq; extra domum DEI, quae est Ecclesia, non est hymnus acceptus DEO. Si uolumus esse beati, sic unanimes laudemus DEVM, quemadmodum laudant Angeli, inter quos nulla est dissensio. Vniuersa creatura suo quaeq; more laudat dominum. Neq; enim coeli tantùm enarrant gloriam DEI: sed omne animantium genus. ipsa elementa, & quidquid ex his gignitur, dum ipso adspectu conditoris omnipotentiam, sapientiam ac bonitatem nobis declarant, clamitant laudes DEI. Eoq; in psalmis, & in Cantico trium puerorum, non tantùm sol & luna, sed & pecudes & pisces, & montes & colles, & maria & flumina, inuitantur ad laudandum nomen domini. Soli spiritus impij, & homines mali nō inuitantur ad hāc symphoniam: quia per hos, quod quidem in ipsis est, blasphemia potiùs adficitur nomen domini. Sed quid sibi uult, quòd addit propheta

ta, IN SAECVLA SAECVLORVM LAVDABVNT TE? Quo loco subijcitur, SELA. Quod Hieronymus uertit semper. Tametsi sunt, qui negēt eam uocem æternitatis habere significationem, quòd in scripturis nusquam reperiatur, præterquam in Psalmis, & interdum his locis, ubi nulla sit æternitatis significatio. Proinde existimant idem pollere Sela, quod Diapsalma, quod indiciū erat mutādæ melodiæ. Nam psalmi uocibus ac musicis organis canebātur. Habent autem & hodie musici signa quædam, quibus admonētur, mutandā esse camionis rationem. Neq; enim omnis harmonia, cuiuis sententiæ congruit. Sic & in comœdiarum deuerbijs tibiæ modos quosdam accinebant, aut fortaße præcinebant, ex quibus populus intelligebat sententiæ genus, grauis esset an secus. In hoc certè psalmo ab hac clausula uidetur esse alterius argumenti exordium. Sed hoc utcunq; habet, certè uerba, IN SAECVLA SAECVLORVM, declarant æternitatem, ut non poßint quadrare in tēplum, quod erat Hierosolymis. Id enim non ita multò durauit ultra ducentos annos. Quanquam Iudæorum uulgus sibi persuaserat legem, & illius templi religionem usq; ad mundi finem duraturam. Quemadmodum Romani sibi persuaserāt, Capitolium fore sempiternum, quum hodie Romæ ne uestigium quidem Capitolij poßint ostendere, nec Iudæi templi sui Hierosolymis.

Aliud igitur templum uidebat oculus propheticus, in quo sine fine laudaretur nomē domini. Ea *nimirum est* Ecclesia *catholica. Sed quî poßit esse perpetua laudatio, quum mortales sint, qui laudant?* Hæc Ecclesia *laudatrix domini, consummationē expectat, finem nescit.* Et *sicut in pijs charitas nunquam excidit: ita laudatio* DEI *hîc exercetur, in cœlis perficitur. Simul ut animus euolarit ex hoc terreno domicilio, iam cum angelis ac beatis animabus limpidiùs canit laudes* DEO, *donec recepto corpore non iam animali, sed spirituali totus homo sine fine, citraq; interruptionem resonabit conditoris sui laudes.* E*st enim una eademq; domus* Ecclesia, *militans in terris, &* Ecclesia *triumphans in cœlis, nisi quòd illa pars est purgatior.* Quemadmodum *idem est aër terræ, quam calcamus proximus: & qui iuxta quosdam philosophos, lambit conuexa orbis lunæ, sed hic ob terræ contagium craßior, ille purior.* Ni*hil autem obstat, quô minùs unusquisq; nostrum, licèt grauatus hoc mortali corpore, tamen sine intermißione laudet* DEVM *suum.* Quî *potest, inquis?* Potest. *Si quidquid cogitamus, loquimur, aut agimus, omnia in gloriam* DEI *faciamus, etiam quum edimus ac bibimus, etiam quum dormimus, aut lusu corpusculum reficimus, laudamus* DEVM *nostrum.* Glorificate,

1. Cor. 6. *inquit Apostolus, & portate dominum in corpore uestro.* Non *omnia membra loquuntur, sed omnia mem-*

bra

bra corporis nostri glorificant DEVM, si seruiant iusticiæ, etiam si lingua sileat. Posteaquam propheta uelut ecstasi raptus, peruenerat ad illã cœlestem Hierosolymam, in qua nulla est molestia, quæ interpellet: nulla animorum dissensio, quæ uiciet melodiam: nulla necessitas, quæ interrumpat hymnos DEI: quod ait beatus Paulus, siue excidimus DEO, siue sobrij sumus, uobis: uelut ad se rediens, meminit se hominem esse: & in hoc exilio uersantibus ostendit uiam, qua ad illam beatam tranquillitatem perueniatur. Dixerat, Beati qui habitant in domo tua domine: etiã Angelos & pias animas cum Angelis uiuentes cõplectens. Hic mutata iam harmoniæ specie dicit, Beatus uir, siue ut ex Hebræo uertit Hieronymus, Beatus homo. Viri nomen nõ excludit foeminas. In Christo non est uir aut foemina, non seruus aut liber, sed noua creatura. Hominis uocabulum admonet nos fragilitatis nostræ. cui nisi DEI misericordia porrigat manum, nc ad Ecclesiæ quidẽ atrium potest accedere, tantùm abest ut ad illam supernam beatorum sedẽ poßit euolare. Aditus in Ecclesiam fides est: sine qua nihil prodest baptismus. At fidem nemo sibi largitur. DEI donũ est: quo DEVS, quos uult, præuenit, & ad Christum trahit. Nam homo quatenus est homo, carnalis est, & nihil nisi mundum sapit. Hoc perspiciẽs propheta, submißioribus iam modis ait, Beatus homo, cuius est auxiliũ abs te: siue ut legit D. Augu-
stinus

stinus, Adsumptio. Græcè est ἀντίληψις, quæ uox conuenit in eum, qui manum porrigit conanti adscēdere. Nam & Ecclesia ciuitas est in edito sita, quemadmodum templum Hierosolymitanum erat in monte Sion. Hieronymus pro Auxilio uertit Fortitudinē. Voces dissonāt, sensus idē est. Nitentibus ad ardua, uiribus opus est. HOMO AVTEM EX SESE NIHIL POTEST. Fides autē propriè robur addit homini, ut iam nec mundum nec satanam metuat. Itaq;, qui totam fiduciam in DEO collocant, ij demū confirmati uigore spiritus, ualent conscendere in montem domini. Ad templū illud Iudaicum, quod extruxit Solomon, quindecim gradibus adscendebatur. In primo gradu propheta queritur de improbitate linguarum, tedioq́; exilij. In secundo confirmatur dono fidei, dicens: Leuaui oculos meos in montes, unde ueniet auxilium. Auxilium meum à domino, qui fecit cœlum & terram. Fides est, quæ stabilit gressus nostros, ne uacillent. Ita
2. Corin. 1 Paulus Corinthijs: Fide statis. Item Roma. Tu autem fide stas. Et beatus Petrus hortatur, ut resistamus diabolo, fortes fide. Is enim demū uerè fortis est, qui in se imbecillis, fortitudinē suam habet in DEO. Quod indicans Esaias ait fore, ut hoc canticum canatur in terra Iuda. Canticum est Euāgelicæ professionis. Iuda enim Hebræis confitentem sonat. Quod igitur canticum? Vrbs fortitudinis nostræ Sion. Sion ecclesia est. sed unde

dé fortitudo imbelli? Seruator ponetur in ea murus & antemurale. Audis inexpugnabile munimentum. Idem ait, In silentio ac spe, erit fortitudo uestra. TACITVS EXPECTAT, QVI NIHIL DIFFIDIT DE PROMISSIS. & spes tantæ felicitatis, quæ non pudefacit, quia nõ fallit, etiam in medijs adflictionibus ac mortibus exhilarat animum. In hac igitur uita non est perfecta beatitudo, & tamen magna quædam beatitudinis pars est, dum reputamus animo, q̃ sit momentaneum totũ huius uitæ spacium, et quàm non sint condignæ adflictiones ad futuram gloriã, quæ reuelabitur in nobis. Ad hæc, quàm bonæ certæq; fidei sit, qui nobis eã promisit. Vt enim nos illum abnegemus, ille fidelis permanet, seipsum abnegare non potest, tantùm ut perseueremus in fide & charitate, continẽtes nosipsos intrà septa domus DEI, in qua succrescentes usq; ad mensuram plenitudinis Christi, per quindecim mysticos gradus, adscendamus in æternum tabernaculum, et per quadraginta mansiones, ad terram illam quietis, quam dominus in Euãgelio promisit mitibus, alacriter proficiscamur. In arduo est quod petimus: egregium est quò tẽdimus. Nemo repentè ab imo ad summa prouehitur. Opus est, qui commonstret uiam, quemadmodum DEVS Israhelitis, qui nostri typum gerebant, dux fuit per inuia desertorum. opus est, qui è sublimi porrigat manum, & nitentem

2.Tim.2

sursum

sursum trahat. Horum nihil ipsi nobis præstare possumus. Dominus est, qui & uelle & perficere operatur in nobis. Ille per fidem aperit nobis oculos ut uideamus ubi simus, ut horreamus quod sumus, & suspiremus ad ea, quæ nondum sumus. Primum igitur auxilium à domino, hoc est, primus beatitudinis gradus est, ut leuemus oculos in montes. E cœlo datur, ut amemus cœlestia, & contẽnamus terrena. Qui circumspectant suam sapientiam, suas uires, sua merita, qui tantùm respiciunt ad ceremonias, condonationes ac diplomata pontificum, nũquam perueniunt ad illã beatitudinem. Quid igitur facit ille beatitudinis candidatus, cui dominus per fidem dedit, ut fastiditis humilibus mundi curis, oculos attollat in montes æternitatis? ἀναβάσεις adscensiones siue gradus adscensorios disponit in corde suo. Quas hic appellat ἀναβάσεις, in cãticis graduum appellat ἀναβαθμοὺς, qui gradus sunt, sed adscẽdentiũ, quũ Latinis iisdẽ gradibus descẽdatur, qbus ascenditur. Cæterùm in negocio pietatis non oportet unquam retrocedere, sed oblitos à tergo relictorum semper ad perfectiora tendere. Respexit Eurydice, & relapsa est in Orcum. Respexit uxor Loth, & uersa est in petram salis. Habet autem & pietas gradus suos, quemadmodum hominis ætas. Catechumeni parturiuntur, modò baptizati uelut infantes aluntur lacte: adultis pro solido cibo proferuntur. retrusiora mysteria.

Et Paulus sapientiam loquitur inter perfectos, inter infirmos profitetur se nihil scire, nisi Iesum Christum & hunc crucifixum. Ergò, qui sustulit oculos suos in montes, disponit gradus adscensorios. Vbi? in corde suo. Nec mirum, ad illum enim montem non adscenditur pedibus, sed adfectibus. Sunt externi gradus, quos ut non oporteat repræhendi, tamen inutiles sunt, nisi gradus disponãtur in corde. E laico fit clericus, è clerico fit hypodiaconus, ex hypodiacono diaconus, è diacono archidiaconus, ex hoc præsbyter, è presbytero episcopus. Rursus è laico monachus, è canonico regulari Dominicanus, è Dominicano Franciscanus, è Frãciscano Benedictinus, è Benedictino Carthusianus. Quanquam de his gradibus multa inter ipsos controuersia est, qui gradus hos disponunt ac digerunt iuxta res externas. Sunt qui putant Franciscanos in altiore gradu consistere, quòd seminudis incedant pedibus, quòd pecunias non contingant. Rursus sunt, qui his præferant Dominicanos, quòd domi nõ uescantur carnibus. Vtrisq; præferunt Benedictinos, qui & pluribus horis canunt in templis, nec unquã domo prodeunt. Iam inter oẽs summũ gradũ obtinent, qui lorica ferrea pro indusio cutem defricãt. Hi gradus ita demum prosunt ad pietatẽ, si, domino auxiliante, ueri gradus disponantur in corde. Desiisti rapto uiuere, nonnullus ad pietatem gradus est. Non solùm restituis fraude parta, ue-

rumetiam tua perfundis in egenos amore Christi: altiorem adscēdisti gradum. E uiolento ac feroce factus es innocens? aliquem adscendisti gradum in corde. Studes omnibus benefacere, in sublimiorem gradum te recepisti. Tandem & illis à quibus grauiter læsus es, non modò remittis uindictam ex animo, sed in Christi gratiā bene uelle & benefacere gaudes, ad uerè sublimem gradum emersisti. Hæc exempli causa proposui, de cæteris item quisq; apud sese consideret. Hi gradus digeruntur in corde hominis, in intimis animi receßibus. Hos igitur gradus, quibus ad perfectionem tendimus, beatus ille disponebat in corde suo, non se iactans apud homines, sed se probans inspectori cordium, sed auxilium nō aliunde expectans, quàm à domino. Atq; hæc meditatur in ualle lachrymarum. Quid enim aliud est totus hic mundus, nisi conuallis obscura, nascentium, parturientium, morientium, ægrotantium, egentium, nauigantium, belligerantium, alijsq; mille lachrymarum occasionibus plena: à quibus nec potentes nec diuites, nec rêges ulli sunt immunes? Hæc est illa uallis Achor, id est, tumultus ac perturbationis, in quam præcipitatus est Acham, ut habetur Iosuæ septimo. In hoc loco nos posuit dominus, posteaquam è paradiso per inobedientiam excidimus, ut aliquantisper in exilio degentes, per obedientiam fidei, & obseruationem præceptorum DEI moliremur reditum in patriam.

Nec

Nec est quòd nos huius uallis pigeat: in hanc descen dere dignatus est ipse DEI filius, ut nobis esset uia, ue ritas & uita. Ergò quandiu uiuimus in hoc corpore mortali, uersamur in ualle lachrymarũ. Sed dixerit ali quis: Frustrà igitur homo disponit gradus adscẽsorios in corde suo, si permanendum est in ualle lachryma- rum. Sed hæc uallis Achor uertitur in requiem armen torum, iuxta Esaiam 65. Daturq; Hierusalem ad decla rationem spei. Oseæ 2. Præter hæc oportet meminisse, quòd in arcem Sion adfectibus adscenditur, non pedi- bus, corde adscenditur, non scalis. Corpus hæret in ual le, animus eluctatur in montem. Ita uisum est rêgi no- stro, ut per temporarias adflictiones huius mundi, per- tingamus ad coronã immortalitatis. Nec uideatur hu- ius militiæ dura lex. Rex noster, qui nobis hanc legem præscripsit, ipse eam in se præstitit. Nec est quòd de- spondeamus animum, qui nos ad certamen uocat, ipse dabit benedictionem, auxilians nobis in periculis, con solans in adflictionibus, ut poßimus sustinere. Agone- theta noster euocat suos ad certamen, proposuit ingen tia præmia, qui legitimè certauerint: præsidet, nõ tan- tùm ut spectator ac iudex, uerùm etiam ut auxiliator. Ille suppeditat uires, suggerit alacritatem. Nam hîc BENEDICTIO non est laudis uox, sed liberalitatis, quẽadmodũ loqtur Apostolus: Qui parcè seminat, par cè & metet. Qui seminat in benedictionibus, de benedi

ctionibus metet uitam æternã. Aspera lex est, Qui non tollit crucem suam quotidie & sequitur me, non potest meus esse discipulus. Qui non odit patrem & matrem, præterea & animam suam, non est me dignus, &c. Dura inquam & horrenda lex est, nisi accedat gratiæ largitas, quam ut ostenderet & gratuitam & minimè parcam esse, maluit εὐλογίαν, q̃ alio noïe appellare. Sub lêge Mosaica parcior erat gratiæ dispensatio, uerũ simul ut effulsit humanitas & benignitas DEI nostri, qui non ex operibus iusticiæ, quæ fecimus nos, sed secundùm misericordiam suam saluos nos fecit per lauachrum regenerationis & renouationis, spiritum suum abundè effundit in unniuersam carnem. Apud homines aliud interdum est benedicere, aliud benefacere: imò frequenter hominis benedictio maleficium est non beneficium: sed DEO idem est benedicere & benefacere. Religiosè faciunt, qui procumbunt & accipiunt episcopi benedictionem, sed quãtò iustius est nos prosterni coram DEO, ut illius impetremus benedictionem? Vide porrò quantum efficiat DEI benedictio:
« Ibunt, inquit, de uirtute in uirtutem, & uidebitur DE
« VS deorum in Sion. Mirabitur hîc aliquis subitò mutatum uerbi numerũ. Modò dixit: Beatus est, cuius auxilium abs te, & disposuit in corde suo. Hîc, Ibunt de uirtute in uirtutẽ. Vndè repẽtè ex uno plures facti sunt? In mysticis literis, DEI benedictio adfert fœcundita-

tem

tem, sicut maledictio sterilitatem. Maledicta terra in opere tuo, quum exercueris eam, spinas & tribulos producet tibi. Contrà, quũ DEVS creasset hominem ex uda argilla, uxorem ex una costa læui lateris, benedixit eis dicens: Crescite & multiplicamini, & replete terram. Item Psal. 106. Benedixit eis, & multiplicati sunt nimis. Atque ista quidem typi sunt rerum spiritualium. Itaq; posteaquam per Euangelij gratiã exempti sumus a maledicto legis, ac per spiritum sanctum effusa est in Apostolos benedictio, quanta celeritate ueri DEI cultus, qui priùs apud Iudæos uelut in orbis angulo coercebatur, sese diffudit per uniuersas mundi nationes? Quot uirginum, quot martyrum, quot confessorum examina prosilierunt? Vndè hæc prodigiosa fœcũditas? Vndè nisi ex benedictione DEI? Filij, inquit, tui de longè ueniẽt, & filiæ tuæ de latere surgẽt. Esa.6
Itaq; deserta illa & uidua mulier, admiratur insperatã fœcunditatem suam dicens: Et isti filij undè uenerunt? Venerunt ex omni natione, quæ sub cœlo est, ab Indis, ab Gadibus, à Thracibus, à Gotthis, à Scottis & Hybernis. Itaq; iam multiplicati benedictione DEI, & animosi fide, alacres spe, ibunt de uirtute in uirtutem. Ne hîc quidem est ἀρετὴ, sed ἐκ δυνάμεως εἰς δύναμιν, quod Hieronymus ex Hebræo uertit: De fortitudine in fortitudinem. Nonnulla fortitudo est, pro Christo negligere uoluptates, opes & honores huius mũdi:

sed fortius est uincere pietatis adfectus in parentes, uxorem ac liberos, longè uerò fortißimũ est, mortem & morte grauiora tormẽta uitæ cœlestis amore negligere. Qui gradibus nitũtur in altũ, quô magis adscendunt, hòc magis lassescunt: at qui per hos gradus adscendunt, quô longiùs eunt, hòc reddũtur fortiores & alacriores. Vndè tandẽ? Nisi quia res non est humanarum uiriũ, sed benedictionis diuinæ. Alioqui undè tam præsens animi robur, tanta alacritas Apostolorũ, iuuenum, uirginum in squalore carcerum? in flagris & aculeis? in ipsis etiam mortibus, ad quarum etiam commemorationem humanus inhorrescit animus? Non aliunde, nisi quòd Agonothetes ac legislator pro magnitudine tentationum auget benedictionem. Mirantur homines, qui foris uident adflictionem, sed non uident internam benedictionem. Non ineleganter à uiro quodam, ob pietatem, celebri dictum est de monachis austeram uitam agentibus: Multi uident cruces nostras, sed nõ uident unctiones nostras: uidẽt corpus attenuatum uigilijs, ieiunijs ac laboribus: uident solitudinem, omniumq; uoluptatum abstinentiam, & tamẽ in corpusculo exiguo & imbecilli, nõ uidẽt, quantis delicijs reficiatur animus ad cœlum anhelans. Sed quod tandem præmium petitur tãtis laboribus? Videbitur, inquit, DEVS deorum in Sion: siue ut uertit Hieronymus, Apparebunt apud DEVM deorum in

Sion. Hoc est brabêum omnium certaminum: hæc est requies omnium uotorum: hæc est felicitatis summa. Domine, inquit, ostende nobis faciem tuam, et salui erimus. Et Philippus: Ostende nobis patrem, et sufficit nobis. Atqui DEVM nemo uidit unquã. Inuisibilis est oculis corporeis, sed cordi mũdo uisibilis est. Itaq; dominus in Euangelio beatos pronunciat, qui sunt mundo corde, quoniam ipsi DEVM uidebunt. Cor autem intellige non intestinum corporis spirituum ac sanguinis fontem, sed mentem hominis fidei illustratã lumine. Videtur autem interdum & in hac uita purgatis mentibus, sed per speculum & in ænigmate, sed non nisi in Sion. Nam extra Ecclesiam nemo uidet DEVM, quia nemo habet puram mentem. Et si sibi uidentur uidere, hallucinantur, iam spectrum uidentes pro DEO. Non uulgaris autem beatitudo est, apparere apud DEVM deorum. Quid est parére apud illum? Cùm plena fiducia uenire in conspectum illius, qui nouit omnes latebras humani cordis. Hoc non ausit, nisi pura & undiquaque syncera conscientia. Alioqui uidebitur & impijs DEVS, sed horribilis erit adspectus illius, qui pijs est amabilis. Non est alius DEVS, sed diuersi sunt oculi. Vt ægris oculis molesta lux est, quæ sanis est iucũda. Omnes enim sistendi sumus ante tribunal summi iudicis, à quo non est reciprocatio. Miles, qui fidelẽ & strẽnuam operã nauauit in bello, seruus, qui gnauiter

 dispen-

dispensauit talenta domini, gaudens prodit in conspectum ducis & heri sui, auditurus, Accipe coronam uitæ æternæ, & intrà in gaudium domini tui. Ille beatus est, qui non ueretur suam conscientiam aperire domino dicens cum Ezechia rêge: Obsecro domine, memento quæso, quoniam ambulauerim coram te in ueritate & corde perfecto, & quod bonum est in oculis tuis fecerim. Simili fiducia fortißimus ille Christi miles prodit in conspectum imperatoris sui: Ecce, inquit, coram DEO in Christo loquimur. Et ad eosdem Corinthios de se loquens: Non ambulantes in astutia, neq; adulterantes uerbum DEI, sed in manifestatione ueritatis commendantes nosmetipsos ad omnem cõscientiam hominum, coram DEO. Idem alibi, Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui: de cætero reposita est mihi corona iusticiæ. An nõ magna felicitas est, sic posse cõparere apud DEVM deorum in Sion, in specula perfectionis Euãgelicæ? DEVM deorum dixit, iudicem omnium indicans. Siue enim accipias populi iudices, siue pios homines, ad quos sermo DEI factus est, siue Angelos, qui & ipsi dicuntur Eloim, siue dæmones aut dæmonum ministros homines, qui se pro dijs coli paßi sunt, hic unus est DEVS deorum, iudex uniuersorum, sicut testatur psalmus 81. Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos dijudicat, ipse à nemine iudicandus. Nec angelorum, nec propheta-

Esa. 38

prophetarum, nec ullius sanctorum adspectus confert homini ueram beatitudinem. Solus hoc præstat DEVS deorum. Huc ut pertingamus, dominus impertit benedictionem, sed orantibus. Aßiduè rogari uult, non ut admoneatur, sed ut nos rogando digni efficiamur, quibus largiùs impertiat suam benedictionem. Nam & pacto paremus apud DEVM, quoties uel appellamus illum puris precibus, uel pro beneficijs acceptis gratias agimus. Domine DEVS uirtutum exaudi orationem meam, auribus percipe DEVS Iacob. Angelo "
rum Deus est, eoq́; Deus uirtutum dicitur: & hominũ "
DEVS est, qui patriarcham Iacob imitantur. Is luctando cum Angelo meruit benedictionem, & idem dixit: Vidi dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. Sequitur: Protector meus noster adspice DEVS, & respice in faciem CHRISTI tui. Non- "
dum plenam securitatem adsequutus est, qui requirit "
protectorem. Adhuc metuit ignea iacula malorum spirituum è sublimi nos impetẽtium. Aduersùs hæc implorat Deũ exercituum, ut suus sit clypeus. Hoc enim uertit Hieronymus, quod septuaginta uerterunt Hyperaspisten. Magna est dæmonum potentia, sed dominus uirtutum unus potentior est uniuersis. Si ille dignatur nobis esse clypeus, non est quòd metuamus ulla iacula. Sub hoc clypeo tutus latebat, qui dicit: Do- Psal. 26.
minus protector uitæ meæ, à quo trepidabo? Et alibi

Psal. 5. rursus: Domine ut scuto bonæ uoluntatis tuæ cinxisti nos. Nullum est hominis scutum, quod totum hominis corpus reddat inuulnerabile, quin & ipsum scutũ interdum prodit hominem: at quem tegit DEI clypeus, nulla ex parte potest sauciari. Adspici à Deo, tegi est. Adspicit autem cui propicius est ac bene uult. Eoq; psalmus, quem modò citaui, scutum appellat beneuolentiæ, Græcè εὐδοκίας, Hieronymus uertit Placabilitatem. Qui suis meritis sese protegunt, & his ueluti clypeo fidunt, an tuti sint, ipsi uiderint. Qui fiduciam suam collocant in ceremonijs, in cultu diuorum, in ueste quasi tuum reddat ab insultu satanæ, non satis fideli utuntur clypeo. Sed gratiæ DEI & huius promissis tutò fiditur. Adspicere DEVM, beatitudo est, sed illum nõ possumus adspicere, nisi priùs adspexerit nos. Cũ essemus cæci, et in tenebris plusquã cimmerijs uersaremur, ille dignatus est adspicere nos, aperuit oculos nostros: & quũ essemus inimici, diligendo nos effecit, ut ipsum redamaremus. Respice in faciem CHRISTI tui. Nõ arbitror anxiè disquirendum utrùm hoc ad personam Dauidis, an alterius cuiuspiã iuxta communem sensum referatur. CHRISTVS Græcis unctum sonat, quod Hebræis Messyas. Omnes CHRISTI sunt, qui in CHRISTVM renati sunt. Ab horum facie nunquam auertit oculos Deus, sed custodit illos ut pupillã oculi, modò ne ipsi faciẽ suam auertãt ab eo.

ab eo. Regum autē ac sacerdotum est ungi. Vtrunque suo quodam modo sunt, qui suo cognomini respondēt, quos beatus Petrus alloquitur: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta &c. Sed ille 1. Pet. 2. Christorum omnium princeps est, qui dictus est princeps pacis, ac sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedec, quem singulariter unxit DEVS oleo læticiæ præ participibus suis. In huius faciē, quoniā caret omni næuo, Deus pater gaudet adspicere, quē profitetur esse filium unicè dilectum, in quo sibi placitum sit. Quid sibi uult igitur, quod ait propheta, Adspice, & respice in faciē CHRISTI tui? Quidquid Deus largitur nobis, per filium ac propter filium largitur, nō propter opera iusticiæ, quæ fecimus nos. Nos enim in multis offendimus omnes. Solus ille agnus est, omnis expers maculæ. Ergò protector noster DEVS, si tuos oculos offendit facies, hoc est, cōscientia nostra, respice in faciem Christi filij tui, quem sine exceptione diligis, per illius merita nobis largire, quod ipsi non meremur. Iudæi, quoniam non nouerant incarnationis mysterium, in precationibus suis, diffidentes suis meritis obtestabantur Deum per memoriam patriarcharum, Abraham, Isaac & Iacob, quorum, pietas DEO fuisset accepta. At Christiani nihil petunt à patre, nisi per Iesum Christū, quē habemus in cœlis aduocatum efficacē, quiq; suam fidē nobis obstrinxit, fore ut

acci-

acciperemus quidquid postularemus patrem in ipsius nomine. Qui scripsit hunc psalmum, non uiderat CHRISTVM in carne, sed oculis fidei, qui longè prospiciunt, uiderat illum uenturum: quemadmodum & Abraham tot sæculis CHRISTI aduentu antiquior uiderat diē illius, & gauisus est. Nos igitur quoties aliquid à DEO petimus, cum fiducia petamus, sed eam fiduciam hauriamus, non ex nostris benefactis, sed ex gratuitis CHRISTI promißis. Ne dicamus Respice ad ieiunia mea, aut eleemosynas, aut uigilias, aut chameunias: sed, Respice in faciem CHRISTI tui. Docet hoc Paulus Ephe. 3. In CHRISTO IESV domino nostro habemus fiduciam ac accessum, in confidentia per fidem eius. Quid est, Per fidem eius? Quia fidendum est illi toto pectore, qui non fallit in promißis, etiāsi promittat, quæ uidētur nobis impoßibilia. Quis enim credidisset fieri posse, ut diuina humanaq; natura sic unirētur, ut coïrent in unam personā? At ille promisit et præstitit. Quis crederet fieri posse, ut homo uerus sederet ad dextrā Dei patris? Promisit & præstitit. Quid est igitur, quod non speremus à Deo, modò respiciat in faciem CHRISTI sui? Vt autē intelligas hanc interpretationem nō esse somniū sensus mei, sed prophetam agnoscentē dignitatem suam, con-
« fugisse ad faciē Christi, attende quod sequitur: Quia
« melior est dies unus in atrijs tuis, super milia. Nihil

uetat,

uetat, quô minùs hæc iuxta sensum humiliorẽ referantur ad Israhelitas captiuos apud Babylonios. Tenebantur ingenti patriæ desiderio, tedebat ethnicarum superstitionum, suspirabant ad pristinos ritus, ac templũ illud magnificũ, quod extruxerat Solomon. Iam enim sibi uidebantur diutino ethnicorum commercio facti ethnici. Sed nos retrusiorem intellectũ sequi maluimus. Nõ addit chiliadum numerum, ut intelligas infinitum discrimẽ. Nec dicit, IN DOMO TVA, aut SANCTVARIO TVO, sed, IN ATRIIS TVIS, quod est templi quasi uestibulũ, in quod admittebãtur & prophani: unde Paulus Hebræis scribens appellat sanctum sæculare κοσμικὸν, quòd toti pateret mũdo. Nec est apud Hebræos Vnus dies, sed tantũ Dies. Nõ est enim dies, ubi non lucet sol iusticiæ, & incontaminata ueritas. Nusquam igitur dies est, nisi in Ecclesia. In nocte sunt, qui sunt extra hanc. quod olim uaticinatus est Zacharias, cap. ultimo, de incredulis loquens: In die illa non erit lux, sed frigus & gelu. Mox de fide Ecclesiæ sic loquitur: Et erit dies una, quæ nota est domino, non dies neque nox. Vulgarem diem facit solis exortus, noctem occasus. Quis igitur est hic dies & non dies? Explicat hoc Esaias cap. 60. Non erit tibi sol in lucem diei, neque ortus lunæ illuminabit te per noctẽ. Sed erit tibi dominus lux æterna. Vtrunq; duorum prophetarum locũ imitatus est, qui scripsit Apocalypsim.

calypsim. Et ciuitas nō habebit opus luce solis, quoniam dominus omnipotens lumen eius erit. Porrò nō esse lucem nisi in Ecclesia, testatur Esaias eodem, quod modò citaui capite, de his agens, qui nō receperunt fidem Euangelicam: Quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos. Super te autem orietur dominus, & gloria eius in te uidebitur. Mox subijcit de ijs, qui relicta patria, superstitiōe crediderunt Euangelio: Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & rêges in splendore ortus tui. Ad hæc quum ait, ὑπὲρ χιλιάδας, non addit quarum rerum, complectens uniuersa commoda in unum conflata, quæ non possunt homini contingere extra Ecclesiam. Nam quæ potest esse felicitas hominis, si in tenebris ambulet? Quandiu militamus in hoc tabernaculo, per fidem intuemur solem. At in illo cœlesti templo non est nisi unus dies: quia non est transmutatio, nec uicißitudinis obumbratio, nec ulla erroris aut ignorātiæ nebula lucē offuscat. AETERNITAS ENIM NESCIT ORTVM ET OCCASVM. Interim tamen ambulare in luce fidei, & simplici animo sequi eum, qui dixit: Qui sequitur me non ambulat in tenebris: beatius est omnibus opibus, regnis, glorijs & oblectamētis huius mundi. Hæc stulta dictu uidentur, quibus CHRISTVS nondum aperuit oculos. Verùm si percontæris eos, quorum cordibus illuxit CHRISTVS, num uelint pietatis ia

ctura totum mundum lucrifacere, deteſtabuntur & abominabuntur ſermonem tuum. Norunt *enim quantum bonum ſit, quod iam uelut arram tenent, & quàm inæſtimabile ſit illud, ad quod mox ſunt transferendi.* Nunc *illud mihi ſpectato, quanto deſiderio teneatur domus* DEI, *qui hæc loquitur:* Elegi *abiectus eſſe in domo* DEI *mei, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum.* ” ”
Quid eſt Abiectum *eſſe?* Iacére *in limine aut ueſtibulo & conculcari? quod mendicorum eſt?* Tanta *autem eſt* Eccleſiæ *maieſtas & felicitas, ut quod in ea cõtemptiſsimum eſt, longè præſtet omnibus mundi ſplendoribus.* Sicut *in cœleſti* Hieroſolyma, *multæ ſunt mãſiones, quarum infima tamen potior eſt omnibus regum palatijs: ſic in* Eccleſia *uelut in magna domo, diuerſi generis uaſa ſunt, quorum aliud eſt alio honoratius, & tamẽ quod in his uiliſsimum eſt, precioſius eſt uniuerſo mundo.* In *corpore hominis naturali, membrũ aliud alio eſt præſtantius.* Functiones *quidem diuerſæ ſunt, ſed eodẽ ſpiritu uegetantur omnia.* Sic *in corpore* CHRISTI *myſtico, quod eſt* Eccleſia, *diuerſi ſunt ordines hominũ, diuerſa munia donaq; ſpiritus, omnes tamẽ membra ſunt* CHRISTI, *& eandem expectant hæreditatem.* Quod *hîc infimũ eſt, ſublimius eſt omni faſtigio mũdi.* Pes *humani corporis beatior eſt oculo ſuis, aut canis, & eæ partes, per quas egerũtur recremẽta cibi ac po-*

tus,

tus, in humano corpore, beatiores sunt capite asini. Hic obiter Propheta aperit fontem, quam ob rem pleriq; mortales, uel non accedunt ad Ecclesiam, uel recedunt ab Ecclesia, uel eiecti ob culpã, grauãtur redire. Qui tument honoribus mundanis, nolunt deponere cameli gibbos, ut per humile ingrediantur ostium. Et ex historijs discimus, complures hæresiarchas esse factos, quòd ad episcopi dignitatem non admouerentur. Itaq; maluerunt primum tenére locum inter canes & sues, quàm inter oues CHRISTI mediocri esse loco. Hæc stulta ambitio genuit nobis, Basilides, Marciones, aliaq; inauspicata nomina. Sed quid cõsequuti sunt infelices? Apud homines sibi conflarunt sempiternam ignominiam, apud DEVM meruêre gehennam. Quantò satius erat, uel ignotissimum esse inter oues Ecclesiæ, modò nomen habeas scriptum in libro uitæ? Simili tenentur amentia, qui quum magnis ac manifestis criminibus meruerint submoueri à consortio Ecclesiæ, tamen recusant profiteri pœnitentiam, ut Ecclesiæ reconcilientur. Humile & abiectum esse putant arceri ingressu, nudo capite nudisq; pedibus stare in uestibulo, flexis genibus introeuntiũ preces implorare, gestare pro purpura saccũ, pro unguentis cõspergi cinere. Quid in causa? Quia nõ uident quanta sit dignitas, quãta felicitas, quãta securitas uersari in atrijs domini. Quanta uilitas, quantumq; periculum uel ad

horam

horam esse extra domum Dei. Vidit hæc ille Deo charus Theodosius imperator, qui maluit uniuersum imperij strepitũ deponere, & in abiectum pœnitentium ire locum, quàm non eße in domo domini. Illi ipsi pœnitentes cultu squalidi, ieiunijs attenuati, lachrymis & mœrore confecti, qui tanquam mendici iacent in limine domus Dei, multò feliciores sunt, quàm, qui sub satana regnant in tentorijs impietatis. Siquidem hi, si modò uerè pœnitent, licèt corpore sint extra domum Ecclesiæ, animo sunt intus. Quid est igitur, quod tanto ardore desiderat propheta, per Christi faciem obtestans Deum? ut uel in extremo angulo, aut limine domus Dei uersari liceat, & uel inter abiectißima Christi membra censeatur, extra quem nulla cuiquam est spes salutis. Sed si ad limen domus Dei uel accedamus uel redeamus, parata est misericordia domini, quæ subleuat infirmitatem nostram, ut proficiamus ad perfectiora. Parata est ueritas domini, ut abundemus in omni scientia spirituali, parata est gratia domini, ditans nos spiritualibus charismatibus. Postremò parata est gloria domini, quæ nos transformet in imaginem Christi. Christus ueritas est. Christus iusticia nostra est. quem si sequamur antecedentem, fit quod dicit Esaias: Et anteibit faciem tuam iusticia tua, & gloria domini colliget te. Misericordia condonat errorem, ueritas illuminat mentem ne reuoluaris in errorem: gra

tia instruit donis spiritus, ut conuersus confirmes fratres tuos, & quàm plurimos ab impietate reuoces, quemadmodum ait beatus Dauid, expertus misericordiam domini magnam, ac per Nathan ad ueritatem reuocatus: Docebo iniquos uias tuas, & impij ad te conuertentur. Hoc est, quod hîc sentit Propheta. "Quia "misericordiam & ueritatem diligit DEVS, gratiam & gloriam dabit dominus. Similiter & Paulus, per domini misericordiam reuocatus à furore persequendi, & per ueritatem Euangelicam edoctus uiam domini, deniq; per gratiam sancti spiritus præclaris donis locupletatus, factusq; uas & organum electum, eò profecit ut etiam in medijs adflictionibus in domino gloriaretur. Quanquam potest hic uersiculus & aliter intelligi, ut misericordiæ diuinæ sit, quòd trahimur ad cognitionem ueritatis, iuxta uerbum Hieremiæ 31. Ideò attraxi te miserans. Tum ut ueritas sit hominis, confitentis sua mala, & agnoscentis gratuitam DEI misericordiam. Hoc enim sentit Psalmus 50. Ecce ueritatem dilexisti, incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Dauid quandiu celabat peccatum suum, mendax erat, & fucum facere conabatur, non hominibus tantùm, sed & DEO. Verùm DEVS ex sua misericordia per Nathan prophetam, reuocat eum ad ueritatem confeßionis: declarans inutiliter celari peccatum apud homines, quum oculos

oculos DEI nemo poßit fallere. Misericordiam reuocantem & ueritatem confitentem, sequitur gratia & gloria. Peracto enim luctu pœnitentiæ, & ita castigatis membris, ut quemadmodū antea seruierant iniquitati ad iniquitatē: ita facta templa spiritus sancti, seruiant iusticiæ ad iusticiam, fit ut glorietur Ecclesia illic superabundare gratiam, ubi abundarat peccatum, & inter Angelos maior sit gratulatio super uno peccatore reuocato, quàm super nonagintanouem iustis. Non est quidem absurdum, quod adfert Augustinus, ueritatem referens ad fidem DEI in promißis. Solus enim ille uerax est, quum sit omnis homo mendax: non quòd semper fallant homines, sed quòd in ipsis non sit præstare, quod pollicentur, incerti an in proximum diem uicturi sint. Quandiu circunferimus hoc mortale corpusculum, multis iniurijs multisq; periculis obnoxium, misericordia domini circumuallat nos undiq; scuti uice, ne reuoluamur in uicia. Veritas DEI in promißis fulcit erigitq; mentes nostras, ut contēptis huius uitæ bonis pariter ac malis feramur ad cœlestia. Cōcinit huic sensui, Psalmus 35. Prætende, inqt, misericordiam tuam scientibus te, & iusticiam tuam ijs, qui recto sunt corde. IVSTICIA REDDIT CVIQVE QVOD SVVM EST. Quid autē reddet nobis Deus, qui nulli cuiq̃ debet? Nihil enim habemus, quod illius benignitati nō oportet acceptū ferri. At aliud est

liberalitas, aliud iusticia. Verùm & illud iusticiæ genus est, præstare quod gratuitò promiseris. Hac ratione Deus seipsum nobis quodam modo debitorem constituit: ut licèt ipsum ob merita nostra non poßimus appellare, ob promissa tamen appellare poßimus. Quòd si nos meminerimus officij nostri, ille non recusat uocari iniustus, si minùs præstet, quod pollicitus est. Venite, inquit, & arguite me dicit dominus. Hanc Dei iusticiam appellat Dauid, quum ait: Vt iustificeris in sermonibus tuis & uincas cùm iudicaris. Prorogat interdum expectationem nostram Deus, fallit nunquam: interim qui non norunt illius ueritatem, obmurmurant ac dubitant, quemadmodum illi duo discipuli, quum aiunt: Nos sperabamus quòd esset redẽpturus Israhel. Quin & discipulos ingens habebat mœror, quòd quia nõ credebant eum resurrecturum, putarent sibi data uerba. Quod hîc ex Hebræo uertit Hieronymus, & alij quidam, id ita discrepat ab eo, quod transtulerunt septuaginta, ut non uideatur eius generis esse uarietas, quæ frequenter accidit ex eo, quòd eadem sententia uarijs effertur modis, aut ex ijsdem uerbis alius alium sensum colligit. sed apparet scripturam Hebraicam in alijs codicibus uariaße. Id usu uenit interdum, quum scriba aut interpres elementi similitudine deceptus, aliud pro alio legit, aut quum diuersa literarum distinctio, diuersum efficit sensum. Nam quod ex

Hebræo

Hebræo reddunt, sic habet: Quia sol & scutum do- ,,
minus Deus, gratiam & gloriam dabit dominus. Quæ ,,
lectio si Germana est, solem posuit pro ueritate, quæ est Christus, qui illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum: scutum pro misericordia protegente credentes aduersùs omnes insultus satanæ. Sicuti loquitur Psalmus trigesimus tertius. Sperãtes in domino misericordia circundabit. Quanquam & Paulus hortatur, ut sumamus scutum fidei. & alius Psalmus dicit: Scuto circundabit te ueritas eius, non timebis à timore nocturno. Vis igitur tutus esse ab omni malo? Ne circumferaris omni uento doctrinæ, sed quod è scripturis diuinis tradidit nobis Ecclesia catholica, firma fide teneamus: quod præcipit simplici obedientia seruemus, quod promittit, alacri spe expectemus. Simpliciter ambulantibus non deerit neque misericordia, neque ueritas, neque grata, nec ullum bonorum genus, quod ad beatitudinem pertinet. Eo'que subdit. Dominus non priuabit, siue non fraudabit bonis eos, qui ambulant in innocentia. Pro quo septuaginta uerterunt ἐν ἀκακίᾳ, quòd magìs sonat simplicitatem omnis expertem fraudis ac malitiæ. Columbinos animos, amat spiritus sanctus. Dabit hic gloriam syncerae conscientiæ, in futuro dabit ineffabilem illam gloriam. Interim arrabone tam precioso contentus, expecta bona futuri sæculi spe gaudens, ut uerè & ex animo dicas

 cum

" cum propheta: Domine uirtutum, beatus homo, qui spe
" rat in te. Atq; hæc est complurium psalmorum clausula. Frequenter enim repetendum est, quod oportet semper infixum esse mentibus nostris. Secundus psalmus ita desinit, Beati omnes, qui confidunt in eo. Quartus: Quoniam tu domine singulariter in spe constituisti me. 26 ita, Expecta dominum, uiriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine dominum. 30 ita Viriliter agite, & confortetur cor uestrum, omnes qui speratis in domino. 32. In nomine sancto eius sperauimus. 33. Non delinquent omnes, qui sperant in eo. 36, Saluabit eos, qui sperauerunt in eo. Item 41. & 42. ad spem in DEO figendam hortantur. Similiter & 63. & 130. Nec est ista uulgaris spes, quam nobis tanto studio commendant literæ sacræ. Agricola sperat à DEO lætum agrorum prouentũ, nauta prosperam nauigationem, grauida felicem partum, ægrotus conualescentiam. At uir pius, qui uerè sperat, hoc est, spem omnem fixit in domino, plena fiducia totam solicitudinem conijcit in DEVM, persuasus siue læta obtigerint siue tristia, siue mors, siue uita, omnia per DEI misericordiam cessura in bonum, inscrutabili sua sapientia sic temperantis res mortalium. Itaq; quum beatus sit homo domine uirtutum, qui fiduciam omnem in te collocauit, nec id fieri poßit, nisi sit intrà domum tuam Ecclesiam, dignare quæso aperire

oculos omnium nostrum, ut uidentes quàm sint amabilia, quàm pulchra, q̃ tranquilla, quàm tuta, quàm felicia tabernacula tua: rursus quàm his dissimilia tabernacula impietatis, positis opinionum & adfectuum dissidijs, eodem sensu, eademq; sententia concordes uersemur in illa beata sodalitate sanctorum omnium, ut uerè de nobis dici possit: ECCE QVAM BONVM ET QVAM IVCVNDVM HABITARE FRATRES IN VNVM. Nunquam autem coalescemus in unum, nisi pariter spem nostram ponamus in Christo Iesu rêge Sion ac domino nostro, & ad illum unũ spectemus omnes. Vbi regnat ambitio, ubi pecuniæ studium, ubi peruicacia, ubi cæcus fauor, aut odium cæcius, ut pertendamus tueri quidquid semel diximus aut scripsimus, ubi in gratiam partium probamus, quæ scimus esse improbanda, aut odio priuato damnamus, & ea, quæ piè dicta: denique ubi quisque ad se spectat & undique trahitur funiculus contentionis, non potest res ad concordiam redigi. Reputemus quàm sit stultum sic odisse mores quorundam Pontificum aut sacerdotum ac monachorum, ut ipsi fiamus illis deteriores. Deterior enim est, qui recedit ab Ecclesiæ consortio, & in hæresim aut in schisma demigrat, quàm qui impurè uiuit saluis dogmatibus. Cum hoc, perquàm iniquum est, nos ad aliorum uicia lynceos esse, ad nostra ipsorum talpis cæ-

ciores, & in aliorum oculis uidere festucam, ipsos trabem in oculo circumferentes. HOMINES CVM HOMINIBVS VERSAMVR. Quanquam grauiùs fateor, peccant, qui in potestate constituti publica, non meminerunt officij sui. Tamen populi peruicacia, sæpenumero in causa est, ut qui præsunt, alij sint, quàm esse conueniret. Sic populus Israheliticus pro mitißimo Samuele, accepit superbum Saulem. PLACABILIOR ERIT ALIENIS ERRATIS, QVI PRIVS SVA INSPEXERIT. Præcipuum est discordiæ seminarium, quòd sinistro tantùm oculo proximorum uicia intuemur. Claudatur ille sinister, & dexter uicißim ad eorum uirtutes aperiatur. Si uirtutum candidi fuerimus æstimatores, leuiùs offendemur alienis uicijs. Inter fratrem ac fratrem, inter uxorem ac maritum non constat amicitia, nisi uicißim inter sese ad quædam uicia conniueant. Quomodo igitur constabit totius Ecclesiæ concordia, si quisque ad alterius uirtutes lusciosus, ad uicia tales habet oculos, qualia sunt specula quædam, quæ faciem oppositam & multò maiorem reddunt & deformiorẽ? Dolendum est tam multos eße monachos qui præter uestitum ac frigidas ceremonias minimum habent religionis: tã multos esse sacerdotes, qui nec castè uiuunt, nec sacris uacãt literis: nõnullos etiam abbates & episcopos, qui minimũ differãt à prophanis prin-

cipi-

cipibus aut satrapis. Sed interim dißimulamus, quàm multi sint inter illos, pij, sobrij, docti, deq; Repub. benemerentes, in diuitijs pauperes, in dignitate modesti, in potentia mites. Nec cogitamus quantò nos eßemus ferociores, si tot rebus ad licentiam inuitaremur. Expedit igitur, ut plebs, quæ dißimulatis sacerdotum uirtutibus, uicia tantùm uidet exaggeratq;, suam inspiciat manticam, à tergo in pectus reuolutam. Quotus quisque est opifex, ut ab infimis incipiam, qui in præstanda opera fidelis est, in mercede exigenda æquus. Nec enim temerè natũ est illud uulgò celebre prouerbium, IN SVA QVENQVE ARTIFICEM ARTE FVREM ESSE. Iam quod omnino genus rerum est, quod illi non corrumpant quæstus gratia? Quot modis uiciatur triticum ac farina? quot modis uinum ac cereuisia? quot modis pannus reliquáque texta? Omitto nunc in promißis perfidiam: in commercio supercilium ac morositatem, ut propemodum commodius sit cum rêge quopiam aut Cardinale agere, quàm cum Latomo, qui uix habet domi undè cœnet. Qui tales sunt in seruili sordidoq; opificio, quales probabile est futuros, si ad eorum dignitatem euehantur, quorum mo[illegible]es ferre non poßunt. Vulgus sacris iniciatorum [illegible]continentiam incesti sacrilegij, ac uiolati uoti titulis exaggerant, sibi ut liberis ac solutis blandiuntur. Atqui, ne errent, nemo Christianus ad peccan-

dum liber est, omnes religiosissimo sacramento sunt adstricti, nisi fortè ludum esse credunt, quod in baptismo professi sunt. Si infami cognomine uocantur apostatæ, qui à Benedicti aut Francisci instituto desciscunt, quantò magìs eo nomine digni sunt, qui in baptismo mundi contemptum professi, toto animo seruiunt mundo, & à Christo imperatore transeunt ad satanam? Iam adulterium crimen, quod apud ethnicos gladio, apud Iudæos lapidatione puniebatur, neutiquam leue est, utcunq; nunc pro ioco ducitur. Quòd si quis propiùs inspiciat, inueniet fraudibus, rapinis, periurijs referta omnia. Vt ne commemorem interim, quantam malorum lernam, tegat umbra belli. Nihil attinet hic de magistratibus inferioribus loqui, deq; ijs, qui ob nobilitatis titulum sibi uolunt licere omnia, de que principibus. Quocunque uertas oculos, heu nimium multa est querelarum materia. Sed hæc est rerum humanarum natura, maris in morem multa secum deferre, quæ malis abesse. Mutat sæpè uicia, ponit nunquam. Quid igitur superest, nisi ut se quisq; discutiat, & omnes ad Christi misericordiam cõfugiamus? Quædam uicia leuiora sunt, quàm ut expediat asperam admouere medicinam. Quædam minore religionis incommodo dissimulantur, quàm exagitantur. Porrò quæ grauiora sunt, quàm ut oporteat dissimulare, manum doctam & artificem requirunt, ne nobis eueniat

quod

quod solet imperitis medicis, qui dum parùm dextrè admouent remedia, pro morbo extinguunt hominem, aut ex leuiore malo reddunt immedicabile. Pleraque paulatim ac per occasionem irrepserunt, ea paulatim ac per occasionẽ tollenda sunt, si fieri queat absq; graui tumultu: sin minùs, dißimulanda, donec ipsa dies porrigat occasionem commodiorem. Eadem dexteritate utendum est in dogmatibus. Quidam dum impotenter uociferantur, Hæresis, hæresis, Ad ignem, ad ignem, in peiorem partem interpretantes, quæ dicta sunt ambiguè, per calumniam deprauantes, & quæ piè dicta sunt, plurimum fauoris conciliarunt ijs, quos exitio dignos iudicabant. Rursus qui sub Euangelij plausibili titulo moliuntur ea, quæ ex diametro pugnant cũ Euangelio, uehementer adiuuerunt partes eorum, quos oppressos uolebant. Itaque dum illi nihil omnino patiuntur innouari, hi nihil sinunt relinqui, tempestas orta est penè insedabilis, & dum utrinque nimium tenditur funiculus contentionis, fit, ut utraque pars rupto fune in tergum cadat. Non quòd Ecclesia concidat, quæ nixa saxo immobili Christo, nullis turbinibus concutitur, sed de quibusdam hominibus loquor, qui causam Ecclesiæ tuentur, magno quidem zelo, non enim dicam malo, sed non secundùm scientiam. Nondũ eò proceßit hoc morbi, ut sit immedicabile. Extingui potest hoc incendiũ, si materiã igni subtrahamus.

Præci-

Præcipuus autem huius tumultus fons, sunt impij mores hominum. Non est quòd alij in alios culpam reijciamus. Primum hoc humani generis exemplum est, sed ut per se prauum, ita nobis infelix: Mulier decepit me, serpēs decepit me. omnes iram domini prouocauimus, restat ut omnes ad illum simul syncero corde conuertamur: ille ut est exorabilis, uicißim conuertetur ad nos, atque hos inconditos rerum motus uertet in tranquillitatem, nobis eodèm pro nostra quantulacunque portione adnitentibus. Quo pacto inquis, id fiet? Sit unusquisq; quod esse debet: sint Pontifices Pontifices, Christi uicarij syncero corde gregis dominici curam agentes. Sint Principes Principes, diuinæ iusticiæ ministri, tanquam Deo reddituri rationem: quem hòc magìs oportet ab illis timeri, quô liberiores sunt à timore hominum. Magistratus bona fide Rempublicam administrent. Monachi perfectionem, quam titulo profitentur, moribus præstent. Sacerdotes noctes ac dies meditentur in lêge domini, quô poßint esse sal populi. Qui laici sunt, sint quod dicuntur: non præeant, sed reuerenter obtemperent sacerdotibus, fideliter pareant principum legibus, in suo quisq; opificio prebet suam conscientiam summo illi καρδιογνώσῃ. Nam beati Lucæ uerbo libenter utimur. Qui negociator est, bona fide negocietur: qui molitor est, bona fide sit molitor: qui pistor est, bona fide sit pistor: qui faber est, bo

na fide sit faber: qui uestiarius est, bona fide sit uestiarius, fiduciam habens in eo, qui non deserit rectos corde: atque item de cæteris dicendum est. Nemo suis uicijs hoc nomine blandiatur, Ita mos est, sic nemo non facit. Ne circumspicias, ô bone, quid alij faciant, sed quid abs te fieri uelit supremus ille iudex, cuius oculos nemo fallit, ad cuius tribunal omnes sistendi sumus, siue rêges, siue inopes erimus coloni. Ibi non ualebit hæc tergiuersatio, Ita mos est, sic nemo non facit. Interim ponatur ambitio, & pertinax uincendi studium, facessant fauores cum priuatis odijs, consilescat dementis rixæ surda uociferatio, ita demum elucescet ueritas illa pacifica. Accedat illa συγκατάβασις, ut utraq; pars alteri sese nonnihil adcommodet, sine qua nulla constat concordia. Sed hactenus obsecundetur, ut ne moueantur τὰ ἀκίνητα, & hactenus feratur hominum infirmitas, ut paulatim inuitentur ad perfectiora. Illud autem omnibus penitus infixum esse oportet, nec tutum esse, nec ad fouendam concordiam utile, temerè desciscere ab ijs, quæ maiorum autoritate tradita sunt, quæq; longo sæculorum usu consensuq; confirmata. Nec quidquam omnino nouandum est, nisi huc aut cogat necessitas, aut insignis inuitet utilitas. De libero arbitrio, spinosa est ueriùs, quàm frugifera disputatio. Et si quid de hoc quærendum est, in Theologicis diatribis sobriè discutiatur. Interim inter nos illud conuenire satis

tis est, hominem ex suis uiribus nihil posse, & si quid ulla in re potest, totum eius deberi gratiæ, cuius munere sumus quidquid sumus, ut in omnibus agnoscamus imbecillitatem nostram, & glorificemus domini misericordiam. Conueniat inter nos fidei plurimùm esse tribuendũ: modò fateamur & hoc esse peculiare spiritus sancti donum, idq; multò latiùs patére, quàm uulgus hominum credit, nec omnibus adesse qui dicunt, Credo Christum pro me passum esse. Concedamus fide iustificari, hoc est, purificari corda credentium, modò fateamur ad consequendam salutem necessaria charitatis opera. Neque enim uera fides potest esse ociosa, quũ sit fons & seminarium omnium bonorum operum. Quin potiùs distinguamus iusticiam, repurgantem mentis nostræ domicilium, quam rectè dixeris Innocentiam: & iusticiam ornantem ac locupletantem eam bonis operibus? DEVS propriè nulli debitor est, nisi forsitan ex gratuito promisso: quanq̃ & hoc ipsum ut præstemus promissi conditionem illius est munificentiæ: non tamen reijciendum est mercedis aut meriti uocabulum, quòd DEVS quæ in nobis, aut per nos operatur, pro sua bonitate acceptat ac pensat. De uerbis nulla sit digladiatio, modò de re conueniat, nec interim ingerantur auribus imperitæ multitudinis illa παράδοξα: Nihil refert qualia sint nostra opera, tantùm habeto fidem & seruaberis. Et, homo quidquid agit, nihil alio

hil aliud, quàm peccat: quæ ut in aliquo sensu uera sint, tamē ab imperitis aliò rapiuntur, quàm expedit. Quē admodum & illæ uoces, Christus pro nostris peccatis dependit. An ille pro nobis mortuus est, ut nos uiuamus in peccatis: an potiùs ut semel illius sanguine loti, abstineamus ab omnibus inquinamentis? Mortuus est & resurrexit, ut ipsum imitantes, moriamur peccatis, & in uitæ nouitatem resurgamus. prò nobis crucem gestauit, sed idem clamat: Qui non tollit crucem suam quotidie, non est me dignus. Cæterum, qui dominum suis sceleribus quotidie, quod in ipsis est, crucifigunt, ijs mors illius adeò nihil profutura est, ut cessura sit in grauem supplicij accessionē. Pij cuiusdā adfectus est credere, preces ac bona opera uiuentium prodesse defunctis, præsertim si hæc illi dum uiuerent, facienda curarūt. Tantùm admoneantur, qui funebres pompas ac Missas gloriæ causa instituunt, perdere mercedem suam: ac certius esse lucrum, si quod morientes legant, uiui ac sani in pios usus erogent. At quibus hoc nondum persuasum est, ne obstrepant aliorū simplicitati, sed ipsi tantò benigniùs subleuent pauperum inopiam, tantoq; feruentiùs incumbant bonis operibus, quô minùs credunt defunctos, uiuorū benefactis iuuari. Religiosi itē adfectus est, credere Sanctos ac Sanctas, quos DEVS adhuc mortali corpore grauatos tanti fecit, ut ad illorum preces, dæmones expulerit, mortuos ad

uitam

uitam reuocarit, nunc quoque nonnihil apud eum posse. At quibus diuersa sedit opinio, pura mente synceraque fide inuocent patrem, filium & spiritum sanctum, ne obturbent odiosè ijs, qui citra superstitionem implorant diuorum suffragia. Superstitio, quam fateor in inuocatione cultuq; Diuorum esse plurimam, coarguenda est: pius ac supplex adfectus interdum tolerandus est, etiam si sit cum aliquo coniunctus errore. Vt nostra uota non sentiant Diui, sentit tamen Christus, qui & amat simplices animos, si minùs per Sanctos, certè pro Sanctis dabit nobis, quæ petimus. Qui sæuierunt in diuorum imagines, non prorsus abs re concitati sunt ad eum zelum, licèt immodicum mea quidem sententia. Nam horribile crimen est, Idololatria, hoc est, simulachrorum cultus: qui tametsi iam olim sublatus est è moribus hominũ, tamen periculum est, ne technis dæmonum eodèm reuoluantur incauti. Sed quum statuaria & pictura olim inter liberales artes habita sit tacita poësis: plus interdũ repræsentans adfectibus hominum, quàm homo quamuis facundus possit uerbis exprimere, & Plato agnoscens poësim plurimum habere momenti ad Remp. bene secus ue instituendam, non omnes poëtas submouerit ex illa, quam fingit ciuitate, sed Homerum tantùm, aut Homeri similem, qui dijs, ac deorum filijs attribuit adulteria, puerorum amores, furta, mendacia, impotentes iras, dissidia, aliaq;

uicia

uicia, quæ nemo bonus Reip. gubernator ferret in suis ciuibus, aut frugi paterfamiliâs in uxore, liberis aut famulis: corrigẽdum erat, quod per imagines irrepserat superstitionis, utilitas erat seruanda. Vtinam omnes omnium ædium parietes haberent uitam IESV CHRISTI decenter expressam. In templis autem quemadmodum in Aphricano concilio decretum fuit, ne quid recitaretur præter scripturas canonicas, ita cõueniret nullam esse picturam, nisi cuius argumentũ in canonicis scripturis cõtineretur. In peristylijs, porticibus & ambulachris possent & alia pingi ex humanis historijs desumpta, modò facerent ad bonos mores. Stultas uerò aut obscœnas aut seditiosas tabulas oportuit non solùm è templis, uerumetiam ex omni ciuitate sublatas esse. Et quemadmodum blasphemiæ genus est, sacras literas ad ineptos ac prophanos detorquere iocos: ita graui pœna digni sunt, qui dũ pingunt canonicarum scripturarum argumenta, de suo capite miscent ridicula quædam, ac sanctis indigna. Si libet ineptire, à Philostrato potiùs petant argumenta. Quanquam sunt & in ethnicorum annalibus multa argumenta, quæ idiotarum oculis utiliter exponi possent. Ergò cui persuasum est, diuorum imaginibus, quoniam nõ sentiunt, nihil habendũ honoris, fruantur suo sensu: ne tamẽ obstrepãt ijs, qui citra superstitionẽ sic uenerãtur imagines eorum amore, quos repræsentant,

quemadmodum noua nupta spõsi absentis amore exosculatur anulum aut strophium ab illo relictum aut missum. Hic adfectus DEO non potest ingratus esse, qui non è superstitione, sed ab abundantia quadã amoris proficiscitur. Idem sentiendum est de ijs, qui simili adfectu exosculantur ossa aliasue reliquias sanctorũ. In his Paulus, opinor, cõcederet, ut in suo quisq; sensu adquiescat. Noui Theologum, qui cùm uideret quendam per cœmiterium eũtem, nam erat iter publicum, non aperire caput ad signum crucifixi, haud quidem studio, sed intentum fabulis comitum, quibuscum deambulauerat, miro zelo dixit ad suos cõfabulones, ausim iurare illum esse Lutheranũ. Illud profectò nõ rectè: quemadmodum altera pars peccat, odiosè obstrepens, nõ superstitioni, sed simplici religiosoq; adfectui nonnihil tribuentium imaginibus. Illud citra noxam omnibus potest inculcari, diuos ac diuas optimè coli imitando uitam illorum. Itidem quibus nondum persuasum est horum temporum sacramentalem confeßionem, fuisse ab ipso CHRISTO institutam, seruent eam ut rem salutarem multisq́; commendabilem utilitatibus, ac multorum sæculorum usu comprobatam. Vt autem illa tum tutior sit, tum minùs grauis, magna ex parte in nobis situm est. Videlicet si diligamus integrum, eruditum, ac silentij tenacem sacerdotem, nec eũ ambiguis ac perplexis sermonibus remoremur, ut percon-

percontando cogatur uelut expiscari crimina, sed simpliciter tanquam coram DEO aperiamus ea duntaxat, quæ certo sunt letalia uulnera. Quod genus sunt, adulterium, homicidium, furtum, ebrietas enormis ac uoluntaria, obtrectatio maliciosa, quod homicidij aut ueneficij genus est, periurium, fraus, rapina, aliaq; huius generis seu facto perpetrata, seu certo animi proposito destinata. quibus enim nihil defuit præter occasionem, iam perpetrarunt. Absit autem repetendi confeßionem superstitio, absit anxietas enumerandi commissa & circũstantias, aut totã iterandi confeßionem apud alium sacerdotẽ, si quod crimen in priore fugit. Præcipua cura sit, ut quod admissum est, detestemur, & in pristinum remigremus adfectum. Illud omnium caput est, sic instituere uitam, ut non incidamus in ullum crimen letale. Id qui potest, liber est ab onere cõfitendi. Leuiores culpas uitare uix cuiquã concessum est in hac uita: at non difficile est auxiliante Deo, uitare crimina ei, qui semel sit radicatus in charitate DEI ac proximi. Hoc igitur fundamentũ ante omnia iaciendum ac stabiliẽdum est in animis nostris. Quòd si accidat in crimen prolabi, nõ est necesse protinus ad sacerdotem currere, sed ad DEVM ilicò confugiendum est. Cum illo statim redeundum in gratiam. ut sacerdoti quoque confitearis expectanda est temporis oportunitas. Cõsultum tamen est culpas, de

quibus dubitas, criminales sint necne, sacerdoti quum oportunum fuerit reserare. Idē dico de factis, de qui bus ambigis, utrùm legitima sint an non. Complures enim perplexi casus incidūt in uita mortalium, ueluti de usura, de matrimonio, de restituēdo, de uotis. Qui credunt eam, ut nunc est, à CHRISTO institutam, tantò obseruent religiosiùs, sinantq; alios in suo sensu adquiescere, donec sacrosancta synodus aliquid expreßius de hoc pronūciarit. Hoc pacto fiet, ut nec scindatur omnino Christiana concordia, nec mores infirmorum in omnē licentiam proruant. In Missam si quid superstitionis, aut sordium irrepsit, æquum est corrigere. Ipsam Missam quur usq; adeo execremur, nō uideo. Constat psalmodia, qui dicitur introitus, doxologia, precatione, sacris canticis, recitatione uerborum propheticorum aut Apostolicorum, quam uocant epistolam, recitatione Euangelij, profeßione fidei catholicæ, gratiarum actione, quam appellant Eucharistiam, ac religiosa commemoratione mortis Dominicæ, rursus precationibus, inter quas est precatio Dominica: dein sequitur pacis Christianæ symbolum, mox communio: rursus sacrum canticum, & precatio. Postremo loco sacerdos totum populum uelut in suam tutelam receptum, DEO benedictione tradit atque commendat, ut perseuerent in adfectu pietatis, mutuaq; charitate. Quid in his non pium ac uenerandū? Quos

offen-

offendit sordida turba conductitiorum sacrificulorũ, submoueant indignos, dignos retineant. Quibus non placent prosæ, præsertim indoctæ, licet eas prætermittere. Neque enim Romana Ecclesia ullas nouit prosas. Similiter & cantionem, quam nunc in nonnullis templis canunt, post consecratum corpus & sanguinẽ Dominicum, pro pace, aut contra pestilẽtiam, aut pro felici prouentu frugum, sine religionis detrimento liceret omittere. Id enim omnino præter ueterem morem inductum est. Nam id temporis olim populus non cursitabat ad uidendũ id, quod sacerdos ostendit, sed prostratus humi corporibus, animis in cœlum erectis gratias agebat CHRISTO redẽptori, qui nos suo sanguine lauit, sua morte redemit. Nihil porrò tale nouit ecclesia Romana. In sacello Põtificis, nõ est nisi unicũ altare, & unicũ sacrũ. Quin & hodie in multis Ecclesijs Romanã imitantibus, nõ licet priuatim sacrificare duntaxat id tẽporis, quum summũ peragitur sacrum. Illorum insolentia est arguenda, qui cùm summi sacrificij tempore ambularint nugantes de rebus friuolis, proprium requirunt sacerdotem, qui ipsis propriè sacrificet: aut in uespertino cultu, quemuis obuium arripiunt sacerdotem, qui ipsis separatim dicat uespertinas laudes, etiam si iam suas absoluit: qui si recuset, sic cõmouentur, ut periculũ sit, ne illi pugnos in faciẽ ingerant. Adeò quod publicũ est contẽnitur, & quisque

uata quærit. Si nõ placet in templis illud modulatæ mu sicæ genus, & organorum cantus, possunt citra pieta tis iacturã omitti: si placet, curãdum est ut illa quoq; musica sit digna templo DEI. Iam & illud nõ rectè fit in quibusdam Ecclesijs, ut ob musicorum aut orga norum cõcentum omittantur aut decurtentur ea, quæ sunt præcipua. Hora propè cõsumitur in prosa, ac de curtatur symbolum fidei, & omittitur precatio Do- minica. Nec minimum temporis absumunt illæ uocum caudæ, ad singulos uersus in longum productæ. Atqui præstabat cultum solẽnem, nullis superuacaneis uerti in tædium. Ad superstitionem uergunt tot peculiaria Missarum argumẽta, Missa de spinea corona, missa de tribus clauis, missa de præputio CHRISTI, missa pro nauigãtibus, pedestri aut equestri itinere peregrinãti- bus, pro sterilibus, pro grauidis, pro parturientibus, pro febri quartana aut tertiana laborantibus. Hæc & huius generis multa facilè possent uel tolerari uel cor rigi. Nec erat necesse ut Missam tot sæculis receptam, quasi rem pestilẽtem, & impiam exigeremus. Iam quæ quidam tradiderunt de qualificatione, de merito prin cipali & secundario, de opere operante & operato, poterant inter humanas opiniones seponi, donec su- per his quoque synodus pronunciaret, aut suo quenq; arbitrio relinqueret. Sacrificij atq; immolationis uo- cabulum ueteres sacri doctores non horruerunt. Chri

stus semel mortuus, nõ moritur iterum, fateor, sed unicum illud sacrificiũ mysticis ritibus quotidie quasi renouatur, dum ex illo fonte inexhausto nobis nouã subinde gratiam elicimus. Immolamus hostiam pro uiuis ac defunctis, dum pro illis patrem per filij mortẽ obtestamur. Postremò, quum omnis precatio, laus & gratiarum actio rectè dicatur sacrificium, maximè nomẽ hoc cõuenit in Missam, hæc omnia sacratiùs continentem. Sunt qui requirant in Missa cõmunionem. Sic fateor fuit à Christo institutũ, & olim ita cõsueuit obseruari Verùm id quô minùs fiat, haud stat per sacerdotes, sed per laicos, in quibus heu nimiũ refrixit charitas. Cœlestis ille cibus nõ est obtrudendus inuitis, aut nauseantibus, auidè petentibus non negabitur. Nunc quæ poßit esse communio, quum quibusdam in locis templa ferè sint uacua communionis tempore? Quidã adspersi mox abeunt domum, & ante introitũ faciunt exitum. Alij post auditum & nõ intellectum Euangelium abeũt. Atqui posteaquam sacerdos dixit, Sursum corda, et, Gratias agamus, tũ præcipuæ populi partes erãt, quãdo tacente sacerdote quisq; cum DEO loquitur. Atq; interim illi fabulantur in foro, aut potant in popina. Quanq̃ & hi uerecũdiùs faciunt ijs, qui toto sacro nugãtur in tẽplis. Deniq; tãetsi inter sacrificantẽ & adsistẽtes nõ est signorũ sacramentaliũ cõmunio, quæ nec olim inter oẽs fuit, est tamẽ sacræ doctrinæ,

piæ exhortatiõis, precationis, laudis et gratiarũ actio nis cõmunio. Commune est igitur, quod uiuificat, illud cõmune nõ est, quod sine illis nihil prodest. Sed obijci tur scrupulus de adorando. Si in Eucharistia totus est CHRISTVS, quur nõ est adorandus? Quanquam Christus in eo sacramento est, sub ratione cibi ac potus, ut summa cum animi puritate sumatur, non ut ostentetur, aut in ludis publicisq́; pompis circumfera tur, aut in equo circum arua uehatur. Id nequaquam est ueteris exempli, sed in hoc multitudinis adfectui plus satis indultum est. Quidam sibi ualde pij uidentur, si quoties sacerdos sinit uideri corpus domini, un dique adcurrant, ac è proximo defixis oculis intuean tur. Quantò religiosius erat cum Publicano procul à cãcellis abstinere, et corpore humi fuso, mẽte adorare crucifixum? Nullus est tam stolidus, ut humanam Chri sti naturam adoret pro diuina, aut ut panem & uinum adoret pro CHRISTO. Quoniam autẽ nemo certus est, an sacerdos uerè consecrauerit, præter ipsum unum, nullus adorat ibi CHRISTVM, nisi sub taci ta cõditione, & tamẽ id, quod in Christo propriè ado ratur, nusquam nõ adest. Adde huc, quòd nullum sit sa cramentum tam humile cui nõ adsistamus nudis capitibus quum administratur, uelut in baptismo, in cõfir matione puerorũ: quid sentiunt igitur, qui putãt idololatriã esse, si huic sacramẽto caput aperiant, etiãsi

Chri-

Christi corpus & sanguis tantũ ibi sint in sacro signo? Quot porrò uidemus sacramentariorum formas? Quoties ipsi suam mutarunt sententiam, quoties alienam reiecerunt? Nam & nuper exortus est, qui tam impiam de hoc sacramento sententiam commentus est, ut totum sustulerit sacramentum. Neq; enim Sacramentum dici meretur, quod nullo externo signo, sed tantùm animi cogitatione peragitur. Hæc qui faciunt, utrùm sibi uidentur talis ludere, an de grauissimis rebus disputare? Quòd si ambigunt, ut ipsa declarat res, quantò satius erat in eo perseuerare, quod nobis tradiderat Ecclesia catholica? Tradidit autẽ ibi uerum esse corpus & sanguinem domini, haud dubiè quin uiuum. Quòd si credimus in sepulchro diuinam naturam non fuisse separatam ab exanimi corpore domini, quantò credibilius est, eam à uiuo corpore non esse separatam in sacramento? Itaq; si in hoc concordes essemus, cætera quæ disquiruntur, quomodo sit ibi corpus & sanguis domini, sub panis substantia, an sub speciebus panis an uini, & quid accidat sumpto corpori, & si qua sunt his similia, poterant in synodo definiri. Nunc dum quisq; de re tanta, quod libet, comminiscitur, non'ne illud unicũ piarum mentium solatium ac delicium, quodammodo in nauseam uertimus? Turbam festorum dierum, quos uel Episcopi multitudinis adfectibus indulgentes induxerunt, uel Romani pontifices causis non

necessarijs instituerunt, ipsi facilè patiētur abrogari: quod genus sunt festum Conceptionis & Natiuitatis uirginis matris. item, festū Præsentationis in templo. Et haud scio an expediret nullum omnino festum solenne indici, nisi cuius argumentum extet in sacris literis. Diem dominicum semper excipio. Facilè patiētur esse festa pauciora, modò ea, quæ supersunt, maiore religione celebrentur. Non est omnino prophanus dies, quo licito labore citraq; fraudem paratur, quod uxorem alat ac liberos, aut proximi subleuet inopiam. Festa, quæ sodalitates sibi priuata cōstituūt authoritate, unà cū ipsis sodalitatibus à magistratu tollenda sunt. Nihil enim aliud sunt, quàm Comi et Bacchi cōuenticula. Delectum ciborum ac ieiunia non indixit Ecclesia nisi ad sanitatem corporis & animi. Itaq; qui piscium esu periclitantur, aut ieiunio & ualetudinem corporis & animi uigorem lædi sentiunt, hos nequaquam obligat Ecclesiæ constitutio. Qui uerò sentiunt se ex abstinentia carnium et ieiunio & corpore et animo meliùs habere, quæ rogo contumacia est, uelut in odium Ecclesiæ hoc reijcere, quod tātam adfert utilitatem? Hîc igitur nullus alium dijudicet. uescens nō insultet abstinentibus, abstinentes nō condemnent uescentes, iam si causa non sit euidens. Suo domino stant aut cadunt. Idem sentio de cæteris Episcoporum constitutionibus, quæ si piæ sunt, si utiles, si æquæ, ob hoc ipsum seruādæ sunt,

quòd

quòd tales sunt: & si displicet lêgis uocabulum, amplectamur eas tãquam salubria consilia. Si seruus de lapide emptus, dat tibi consilium utile, auscultas & obtemperas, non quia seruus dedit, sed quia est in rem tuam. Et nos eorum consilia reijcimus, qui publica dignitate præminent, quiq; nobis patrum ac doctorũ loco sunt? Hæc eò spectant, non ut quæ dicimus, pro certis haberi uelimus, aut præeamus Ecclesiæ quid sit statuẽdum, sed ut interim dum adparatur synodus, ipsi dissensionum causas omnes quantum in nobis est, amputemus: nihil per uim ac tumultum agamus, neq; cuiq̃ hoc faciamus, quod si nobis fieret, cœlum ac terram ac maria inclamaremus: neq; quẽquam ad nouam religionem à qua abhorret, perpellamus. Aequissimum enim est, ut qui sibi religionis causa uim fieri nolunt, ab alijs eam abstineãt: præsertim quum hîc quoq; melior sit causa, tam longi præscriptione temporis sese tuentium. Hæc admonitio ad utrãq; partem attinet: si moderata συγκατάβασις præmolliat dißidiorũ paroxysmum, fiet ut synodi medicina feliciùs operetur ad concordiam. Sic enim medici, quiusquã porrigant ualidum pharmacum, leuibus quibusdã ac blandis potiunculis, Sirupos illi uocant, præparant corpora. Hoc exemplũ utinam omnes imitemur. At uereor ne sint, qui uel ob inopiam iudicij, uel ut ipsi sint in tuto, properẽt sic exulcerare omnia, ut frustrà coëat synodus. Quis autem malus ge-

nius

nius effascinauit infelices anabaptistas? Nam audio hos errore falli magìs, quàm incitari malitia, ut ad istũ modum in proprium ruant exitium. Non sufficit illis baptismus, qui mille quadringentis annis suffecit Ecclesiæ catholicæ? Nam temporibus Augustini tam uetus erat consuetudo tingere infantes, ut huius exempli author ignoraretur, admodũq; probabile esset, ab ipsis Apostolis fuisse inductũ. Quanquam enim non est expressum in sacris libris, quòd Apostoli baptizarint infantes, tamẽ ex his sumitur non leuis coniectura. Pau
1.Cor.1 lus enim fatetur se baptizasse tres familias, Crispi, Caij, & Stephanæ. Et apud Philippenses noctu baptizauit carcerarium cum uniuersa familia. Et Petrus in Actis 10 baptizauit Cornelij non solùm familiam, sed etiam
Act.16 cognatos ac necessarios, quos ille sub aduentum Petri conuocarat. In his familijs probabile est fuisse nonnul los infantes aut pueros. Christus ait, Date Cæsari, quæ sunt Cæsaris. Et Apostolorũ principes Petrus & Paulus diligenter admonent, ut Christiani ciues obtemperent regibus ac præfectis licèt idololatris. Volunt seruum baptizatum fideliùs etiam seruire hero suo, quàm antea fecerat, & isti grauãtur parére principibus eodem lauachro tinctis, eandem professis religionem? Dicuntur exigere à suis rerum omnium communitatem. At ista quidem fuit aliquandiu temporibus Apostolorum in primordijs Ecclesiæ nascentis, ne tum quidem

inter

inter omnes Christianos. Nam latiùs propagato Euangelio, non pouit seruari communitas, exitura uidelicet in seditionem. Hoc ad concordiam est adcommodatius, ut rerum proprietas ac dispensandi ius sit penes legitimos dominos, charitas uerò faciat usum communem. Nunc audimus apud Bohemos exori nouū Iudæorum genus, Sabbatarios appellant, qui tanta superstitione seruāt Sabbatum, ut si quid eo die inciderit in oculum, nolint eximere, quasi non sufficiat eis pro Sabbato dies Dominicus, qui Apostolis etiam erat sacer, aut quasi Christus non satis expresserit, quantum tribuēdum sit Sabbato. Beatus Paulus anathema minatur Angelo, qui uel cœlitus adferret aliud Euangelium, quàm ipse tradiderat. Nunc multorum animos adeò cōspicimus uacillantes, ut si uel obscurißimus homuncio proferat nouum dogma, licèt absurdū, inueniat discipulòs. Vndè tanta uacillatio in animis Germanorum, qui semper cæteris nationibus fortitudinis & constantiæ laude præcelluerunt? Quid nobis felicius, si positis dißidijs cōcordes uersemur in domo domini? Agit hoc summo studio Carolus Cæsar, agit idem Romanorum, Hungariæ, Bohemiæq; rex Ferdinandus, princeps singulari pietate præditus. Nec Christianißimus Gallorum rex in hoc negocio suo cognomini non est respōsurus. Nec Anglorum rex obliuiscetur, se nō ita pridem defensoris fidei catholicæ speciosum meruisse titulum. Qui

Cle-

Clementis pontificis ingenium propius norunt, pollicentur illum ad æquißimas conditiones descensurum, modò sarciatur Ecclesiæ pax. Nec defutura est eruditorũ Cardinalium æquitas. Res, auspice Christo, feliciter cessura est, si cæteri quoque principes ac ciuitates huc intendant animũ. Iam nimium diu rixis indultum est: uel delassati quæramus concordiam. Si domini lenitas nos prouocat ad licentiã, quæ ad pœnitentiam debebat inuitare, uerendum est ne furor fiat læsa sæpius patiẽtia: & quod de Iudæis scripsit Paulus, perueniat in nos ira DEI in finem. Ne regum quidem mansuetudine abuti consultum est. Non ignorãt illi uires suas, sed pro sua clementia, mollioribus, si fieri poßit, remedijs huic malo mederi malunt, quàm cauterijs aut sectionibus. Fortasse nos credimus dormitare Cæsarem: at is planè uigilat in hoc negocio. lẽtior est, sicut OPORTET PRINCIPEM SVMMA POTENTIA PRAEDITVM, NON ESSE PRAECIPITEM IN REBVS GERENDIS. sed tamen ille tandẽ perficit, quidquid animo destinauit semel. Rêgis Ferdinandi bonitas, & animus planè philosophicus, qualem in principe requirit Plato, nõ meretur contemptum, sed abundantiorem reuerentiam, ac religiosiorem obediẽtiam. NVNQVAM HABVERE FELICEM EXITVM AVSVS CYCLOPICI, ET INCONSVLTA TEMERITAS

RITAS. *Sed ut uerißimè dixit ille uates acutißimus,* VIS CONSILII EXPERS MOLE RUIT SUA, VIM TEMPERATAM DII QVOQVE PROVEHVNT IN MAIVS. *Ergò si moderatis cõsilijs, adfectibusq; sedatis, incubuerimus ad sarciendam Ecclesiæ concordiam, fiet quod uaticinatur Esaias: Et sedebit populus meus in pulchri* 32
tudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ & in requie opulenta: iamq; simul omnes uno ore nobis inuicẽ gratulantes dicemus, Quàm amabilia tabernacula tua domine uirtutum.

FINIS.

CLARISS. DOCTISSIMOQVE VIRO D. DES. ERASMO ROT. *Domino in maioribus obseruando, Iulius Pflug*

S. D.

FACIT *charitas, in quam infixus sum, Ecclesiæ, ut quamuis ipse illi præsidium adferre haud poßim, de omni tamen statu eius cogitare nõ desinam: ex quo certè ipso uberem capio fructum. siue in mẽtem uenit mih, quod consoletur, siue quod terreat. In quorum ego cogitatione ita uersor, ut altero animus meus recreetur,*

recreetur, altero uerò muniatur contra casus impēdentes. MALVM ENIM CVM ADVENIT DIV ANTE PROVISVM, LEVIVS ESSE SOLET. Accedit eodèm singulare quoddam officij uinculum. Nam cùm publicum in Ecclesia munus sustineam, & si ad eam constituendam facultas mihi non suppetit, uoluntate tamen mihi eò est incumbendum. Itaq; quum aliam officij tribuendi rationem inire nequeam, facilè adducor, ut tuam tuiq; similium, qui & doctrina & autoritate florēt maximè, fidem implorem. Hæc eô ad te scripsi, ut ad causam, quæ mihi cum omnibus bonis communis est, intelligas priuatum etiam officium accedere, ut si nimius fuerim in urgendo des ueniā mihi, quum me illò adfectio haud iniusta rapuerit. De statu autem religionis est omnino ut scripsisti: id enim re ipsa experior. Nec enim hoc tempore facilè occurrit, quod animū leuet ægritudine: cùm præsertim scelerum eorum, ob quæ plagas illas, & eas quidem iustas DEVS nobis infligit, nullum faciamus finem. Quòd autē cogitas rudem sumere, istud tibi profectò per eum, qui tribuit ut posses hominum generi præclaram operā nauare, nunquam licebit: & eô quidem minùs, quòd ut extrema cygnorum uox consueuit esse suauißima: ita sanctißimæ esse solent uoces extremæ optimi cuiusq;, qui eas êdit unà propè cum spiritu extremo. Et si igitur habes, quo repudies typogra

phorum

phorum postulata, non tamē reperies, quemadmodum ei, qui iure quodam suo imperare poterit, satis facias, nisi pareas. Sed quid ago? Ita tecum quodammodo loquor, quasi senectus tua non & operosa sit, & planè talis, ut eam nobis diuturnam fore sperem. Quin animum ad ea, quæ tu nobis præclara parere non desinis, conferens, intellige haud obscurè ijs, quæ à te optimus quisque desiderat, non modò non orbari senectutem tuam, sed etiam augeri. Vigent enim in te omnia ea, quibus rei Christianæ prodesse poßis: & haud scio an magis etiam, quàm in ætate florente. Quæ quidem res spem ostendit fore, ut in quam Ecclesiam multa tua officia extant, de ea diu bene mereri poßis. Atque hæc quidem amantißimis literis tuis prouocatus scribenda putaui, non ut te ista ætate atq; autoritate uirum ipse homo iuuenis atque rudis monerem, sed ut in quem me duceres sermonem, sequerer. In quo ipso, dum breuitatem uito, uerbosior & ineptior nescio quo pacto fui, quàm deceret. Venio nunc ad Iulium Camillum & Augustinum Eugubinum: quorum alterum cùm Venetijs essem, de facie noui tantùm, cū altero uerò cōgressus et locutus sum sæpè, qui me ea re deuinciebat sibi, quòd mihi quotiescūq; uellem, faceret potestatem introeundi bibliothecam Antoninam. Amphitheatrum Camilli si eam nobis utilitatem adferre posset, quā pollicetur, libenter me facerem unum è spectatoribus in eo. Ac si

apud te disceptantem causam dicit eloquentia, iam uicit. Nam (si te bene noui) contra eam nunquam tu statues, cuius beneficio tantus es, ut uiuas in oculis omnium ferè gentium. Itaque nihil attinuit Camillum eam ad pedes tuos abijcere. Sed illi potiùs placãdi fuerunt, qui negant cum eloquẽtia cognitionem rerum coniungi posse: quasi uerò inquinatè loqui, sit sapere. Iam uerò tuam ad Eugubinum epistolam, iamdudum legi. in qua tu illum amanter sanè, & singulari cum grauitate mones. Qui, utinam obtemperasset tibi. Nam sic ferè fit, ut quam quisq; uoluptatẽ maledicendo capit, eam malè audiendo amittat. Qua in re euentus cum ipsa iusticiæ æquabilitate bellißimè congruit. Quô magìs miror quid homini uenerit in mentem, cunctam nostram tanta contumelia adficere. Quòd si te optima monẽtem audire noluisset, suam tamen ipsius rationem si adhibuisset in cõsilium, uirus illud in nos tam turpiter non euomuisset. Sunt certè in singulis nationibus, qui sub figura hominum immanitatem gerũt belluarum. Sunt item, qui cum ingenio, tum uerò etiam uirtute excellunt. Hoc qui negat, næ is aut rudis est in cognitione rerum humanarum, aut planè impudens. Qui igitur uniuersæ alicui nationi in opprobrijs obijcit, quæ sunt certorum ciuium labes, qua id tãdem fronte facit? Cur non potiùs laudat ob certorũ ciuium uirtutes? id quod cum officio boni uiri multò est coniunctius. Non'ne

qui ita repræhendit, idem sentit se patriam quoq; suam, cùm in eodem uel simili sit crimine, premere & tacita quasi sententia sua damnare? Sed quid si non tam uicia exprobrat, quàm uirtutes in finitima uicia detorquet? Vt cùm animi altitudo hominum nostrorum atq; uirtus, quæ in periculis contemnēdis lucere solet, feritati tribuitur. Quòd si quis Germanorum, quibus ingenia Eugubinus adimit, uellet in hoc genere ingeni osus esse, non'ne quæ multò uel præstantiss. sunt ea ad speciē turpē facilè orationis ui cōuertere posset? Nulla enim uirtus est, cui nō uicium aliquod sit finitimum. Quô faciliùs id, quod honestum est atq; bonum, dicendo eò potest traduci, ut malum esse uideatur. Rectè igitur tu, qui prudentiam Eugubini requiris, cùm præsertim multi sint nostrorum hominum, si commoueant sese, sentiat ille Germanis neq; ingenia, neq; facultatem orationis, neq; maximarum rerū scientiam deesse. Quanquam res ipsa pro hominibus nostris loquitur etiamsi nullum faciant uerbū: quòd multa iam extant signa, eaq́; illustria, non solùm ingenij illorū, sed etiam eximiæ doctrinæ. Adde quòd ipsum Eugubini institutū, ei acerbitatē istam exprobrare uidetur. Quid enim ab officio hominis Christiani, sacerdotis, & Theologi alienius esse potest, quàm in eo, quo se profitetur religionem defendere, tantū acerbitatis effundere? & cōtrà, quàm lex mutui amoris sancit, multos bonos uiros de

se nihil tale merētes tā insigni iniuria adficere? Sed de his Eugubinus ipse uiderit, ego quod ad me attinet, mallem illum isto maledicendi genere supersedisse. Faueo enim hominis honori. Quòd si fecisset, maiorem proculdubio fructum industriæ suæ cepisset: nec eam, ad quam se excitauit bene audiendi rationem, ipse in dubiū uocasset. De Guilhelmo Budæo, quæ scripsisti, ea me singulari adfecerunt uoluptate. Ille enim ita se gerit, & ea nobis adfert, ut mihi uideatur natus esse ad lucem rectis studijs inferendam. Lætor igitur uirum illum in eo etiam nunc cursu esse, quem iamdudum magna sua cum gloria tenet. Hic si tantum apud suos auto ritate ualet, quantum excellens eius doctrina & uirtus, quæ uno omnium ore celebratur postulat, & gaudendum est certè omnibus bonis, & præclare cum Gal lijs ipsis agitur. Hæc ferè ad epistolam tuam. Iam uerò ne te fugiat quò loci sint res nostræ, sic habeto: Religi onem aliquantò perturbatiorem esse, quàm fuit ante hac, & ortus est nuper nescio quis terræ filius, qui co natur nouum malum inuehere. Negat enim necessaria esse ad Eucharistiam uerba Christi, quibus ea consecre tur: quin nec speciem panis aut uini necessariam esse, sed satis esse, si motu interiori cordis Eucharistia capi atur. Ita cùm hic ad spiritalem manducationem referat omnia, id agit, ut poßit sacramentum ipsum fundi tus tollere. Sed DEVS tamen pro sua misericordia

nos

nos respexit, cuius diuino beneficio effectum est, ut authore in uincula coniecto, hæc hæresis oppressa sit anteà, quàm in uulgus proferretur. Nôui præterea, quod scribam nihil sanè est, & arbitror satis multa esse hæc, præsertim ad te uirum nunquam satis uacuum. Sed malui tamen multus esse, quàm non declarare me ijs, quæ scripsisti, ualde delectari: de quibus certè tecum quasi loquens quãta uoluptate perfusus sim, inde perspicias facilè, quòd finem dicendi ægrè fecerim. Non igitur mihi uisus es garrire (qua tu uoce uteris) sed aptißimè grauißimeq; loqui, & tantò me uehementiùs amare, quantò lõgiores fuerunt hæ literæ tuæ. Quarè tam me tibi beneficio obstrictũ sentio, quàm qui maximè: cumq; mihi nihil esse poßit antiquius, quàm ut gratitudinem meam erga te quibuscunq; poßim rebus testificer: magnum mihi beneficium dederis, si ostenderis in qua re officium meum tibi præstari uelis. Vale. Litij III Non. Maij, Anno M. D. XXXIII.

DES. ERASMVS ROT. CLARISS. LL. DOCTORI IOANNI RINCO S. D.

LITERAE *tuæ uir ornatißime, quibus & pro tua prudentia sagaciter diuinas imminentes Germaniæ calamitates, & eas piè deprecaris, permouerunt animum meum, ut ad omnipotentem illum pacificatorem, & ut* Paulus *uocat* μεσίτην, *precationem conscriberem, qua simul omnes dominum, iratum quidem ut uidetur, sed exorabilem appellemus.* De non *mouenda Camarina, amanter tu quidem ac fideliter, sed serò mones.* Et *merebatur hoc quorundam scurrilis improbitas, nec deerant amici, qui per literas huc hortarentur.* Bene *uale amicorum candidißime.* Friburgi V *die Martij.* Anno *à Christo nato,* M. D. XXXII.

PRECATIO AD DOMINVM IESVM PRO PACE ECCLESIAE.

DOMINE Iesu Christe, qui pro tua omnipotentia condidisti creaturam omnem uisibilem pariter & inuisibilem: pro tua diuina sapientia ordine pulcherrimo gubernas ac digeris uniuersa, pro tua ineffabili bonitate seruas, tueris, ac uegetas omnia: pro tua immensa misericordia restituis luxata, reformas collapsa, mortua reuiuificas: dignare quæsumus tandem ad unicè dilectam tibi sponsam Ecclesiam flectere uultũ tuum, sed illũ placidũ ac propitium quo serenas omnia, quæ in cœlis, quæ in terris, quæ supra cœlos infraq; terras sunt flectere digneris oculos illos mites ac misericordes, quibus Petrũ Ecclesiæ tuæ summum pastorem intuitus es, ac mox respuit, quibus turbam palantem adspexisti, & misericordia cōmotus es, quòd ob inopiam pastoris errarent, uelut oues dissipatæ disiectæq;. Vides pastor bone, quàm uaria luporum genera irruperint in caulas tuas, quorũ quisq; clamat, Hic est Christus, hic est Christus, ut in errorem pertrahantur, si fieri posit, etiam perfecti. Vides quibus uentis, quibus undis, quibus procellis iactetur tua nauicula, extra quam nulli uis esse salutem. Quid superest, nisi ut illa demersa fluctibus, pereamus omnes?

Hanc tempestatem accersiuerunt nobis scelera nostra, agnoscimus & confitemur. Agnoscimus tuam iusticiam, & nostram iniusticiam deploramus, sed appellamus tuam misericordiam, quæ iuxta propheticum psalmũ, superat omnia opera tua. Multùm iam pœnarum dedimus, tot bellis attriti, tot exactionibus exhausti, tot morborum ac pestilentiarum generibus adflicti, tot inundationibus concußi, tot portentis è cœlo minantibus territi, nec inter hæc mala subinde noua lassescentibus, ullus undecũq; portus apparet, sed atrociora uidentur impendére. Non querimur de seueritate tua mitißime seruator: sed agnocismus hîc quoq; tuam misericordiam, longè siquidẽ atrociora merueramus. Verùm noli, clemẽtißime Iesu, perpẽdere quid nostris meritis debeatur: sed quid tuam deceat misericordiam, sine qua nec Angeli possent subsistere, nedum nos lutea uascula. Miserere nostri redẽptor exorabilis, nõ quòd ipsi simus digni, sed hãc sancto nomini tuo da gloriam. Ne permittas, ut Iudæi, Turcæ ac cæteri, qui uel non nouerunt te, uel inuident tuæ gloriæ, perpetuò glorientur de nobis, dicantq;, Vbi est DEVS eorum, ubi redemptor, ubi seruator, ubi sponsus, quem iactant? Hæc opprobria in te recidunt, dum ex nostris malis æstimatur tua bonitas: desertos credunt, quos non intelligunt emẽdari. Olim quum in naui dormires, & exorta tẽpestas minaretur omnibus exitiũ, ad inclamationẽ

paucorum discipulorũ experrectus es, & mox ad uocem tuã omnipotentẽ, subsedêre fluctus, cõsiluêre uenti, tumultus subitò uersus est in trãquillitatem magnã. Agnouerunt elemẽta muta cõditoris imperium Nunc in hac lõgè grauiore tempestate, qua periclitantur nõ paucorum corpora, sed innumerabiles animæ, ad totius Ecclesiæ tuæ periclitantis clamorem, rogamus ut expergiscare. Tot hominnũ milia clamãt, Domine serua nos, perimus. Tempestas uicit humanam industriã, imò uidemus opitulari uolentium conatus in diuersum cedere. Tua uoce opus est domine IESV. Tantũ dic uerbo, Cõsilesce tempestas, & protinus illucescet optata tranquillitas. Parsurus eras tot sceleratißimorum hominum milibus, si in Sodomis reperti fuissent decẽ iusti. Nunc tot sunt hominũ milia, qui diligunt nominis tui gloriam, qui suspirant decorem domus tuæ, an nõ ad horum preces, iram tuam remittes, ac ueterum misericordiarum tuarũ recordaberis? Non cœlesti tuo artificio nostram stulticiam uertes in tuam gloriam? Nõ improborum mala uertes in Ecclesiæ tuæ bonum? Solet enim tua misericordia tum maximè adesse, quum rebus maximè deploratis, hoĩm nec uires nec prudentia possunt opitulari. Tu solus res quãlibet discordes redigis in cõcordiam, unicus pacis & autor & tutor. Tu Chaos illud uetus, in quo nullo ordine nulloq; decore cõfusa iacebant discordia rerũ semina, digeßisti:

& admirabili ordine, quæ natura pugnant, æterno fœdere sociasti. At quãtò turpius est chaos, ubi nulla est charitas, nulla fides, nulla fœdera, nulla legum, nulla præpositorum reuerentia, nullus dogmatũ cõsensus? sed uelut in dissono choro suam quisq; canit cantionẽ? Inter cœlestes orbes nullũ est dißidium, elemẽta suum quæq; locũ seruant, suis quæq; fungũtur muneribus. Et spõsam tuam, in cuius gratiam cõdita sunt uniuersa, sines perpetuis dißidijs ire pessum? Patieris, ut impij spiritus discordiarũ autores, in tuo regno tyrannidem exerceant impune? Patieris illum fortẽ, quem semel expugnatum deturbasti, rursus occupare tua castra? Quũ mortalis inter homines uersabaris homo, ad tuam uocem aufugiebant dæmonia. Emitte quæsumus domine spiritum tuũ, qui dispellat à pectoribus omnium tuum adorabile nomẽ profitentiũ, spiritus impios, luxus, auaritiæ, ambitionis, libidinis, uindictæ, discordiæq; magistros, & ut propheticis uerbis utamur: Cor mundum Deus & rex noster crea in nobis, & spiritum sanctum innoua in uisceribus nostris, spiritũ sanctum tuum ne auferas à nobis. Redde nobis læticiã salutaris tui, & spiritu principali confirma spõsam tuã, ac spõsæ tuæ pastores. Per hunc spiritum terrena cœlestibus conciliasti, per hunc tot linguas, tot nationes, tot hominum tam uarias formas in unũ Ecclesiæ corpus cõpegisti, quod tibi capiti suo per eundem spiritũ cohæret.

cohæret. Eum si dignaberis in omnium cordibus innouare, cessabunt & illæ calamitates externæ: aut si minùs cessabunt, certè te diligẽtibus cedent in lucrũ pietatis. Digere hoc chaos domine IESV, expandat se spiritus tuus super has aquas malè fluctuantiũ dogmatum. Et quoniã spiritus tuus, qui iuxta prophetæ sermonem cõtinet omnia, scientiam habet etiã uocis: fac ut quemadmodũ cunctis in tua domo uersantibus, una lux est, unum baptisma, unus Deus, una spes, unus spiritus: ita sit et uox una, catholicã ueritatẽ profitentiũ. Ascendens in cœlũ triumphantiũ more sparsisti ex alto preciosa mißilia, dedisti dona in hominibus, dilargitus es uaria spiritus tui munera. Rursum ex alto renoua ueterem munificẽtiam tuã, da Ecclesiæ tuæ labascenti, quod dedisti nascẽti. Da principibus timorẽ tui, ut sic Remp. administrent, tanq̃ breui tibi regum rẽgi rationem de singulis reddituri: da throno tuo semper adsistentẽ sapientiã. ut quid sit optimũ factu perspiciant animo, factisq; persequantur. Da pastoribus, quibus tuas uices delegare dignatus es, prophetiæ donũ, ut arcanas scripturas, nõ ex humano sensu, sed ex tuo adflatu interpretentur. Da charitatẽ triplicẽ, quam à Petro stipulatus es, ouiũ curam illi demandaturus. Da sacerdotibus tuis sobrietatis & castitatis amorem. Da populo tuo bonã uoluntatẽ obtemperandi præceptis tuis: ac promptitudinẽ obsequendi ijs, per quos iuxta

tuum

tuũ animũ uoluisti res humanas administrari. Ita *fiet, ut si principes tuo munere, te digna imperent, si pastores te digna doceant, populus bene imperãtibus ac pia docentibus obtẽperet,* Ecclesiæ *simul cũ ordine redeat pristina tum dignitas, tũ tranquillitas, ad tui nominis gloriã.* Niniuitis *internecioni destinatis, simul ad pœnitentiam cõuersi sunt, pepercisti: & spõsam tuã pedibus tuis aduolutã adspernaberis?* Quæ *pro sacco habet suspiria, pro cinere lachrymas.* Pollicitus *es ueniã ad te cõuersis: sed hoc ipsum tui muneris est, ut quis ad te toto pectore cõuertatur, ut omnia bona nostra redundent in tuã gloriam.* Conditor *es, instaura plasma tuũ.* Redemptor *es, serua mercem tuam.* Seruator *es, ne sinas eos interire, qui toti pendẽt ex te.* Dominus *es, adsere possessionem tuam.* Caput *es, subueni mẽbris tuis.* Rex *es, da legũ tuarum reuerentiam.* Princeps *es pacis, inspira nobis charitatem mutuam.* Deus *es, miserere supplicum. esto iuxta* Pauli *dictum, omnia in omnibus: ut uniuersus* Ecclesiæ *tuæ chorus, concordibus animis, & consonantibus uocibus pro impetrata misericordia gratias agat patri & filio et spiritui sancto, qui ad absolutum concordiæ exemplum, personarum proprietate distincti estis, natura unum, quibus laus & gloria in æternum,* Amen.

INDEX LOCORVM, QVI PRAECIPVI IN hoc libello habiti sunt.

Adul-

Arse-

B

Bruno

C

Deus

E

F

H

Homo

I

Suspiria

Vernum

FINIS.

Gloria sit Christo: fidei concordia nobis:
Errores noscant pectora dura suos.